

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЖУЧЕНКО ВІОЛЕТА ОЛЕКСАНДРІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої
політики,
д.е.н., доцент

В. В. Лимар

« _____ » _____ 2024 р.

ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР РЕГІОНАЛЬНОЇ КОНФЛІКТНОСТІ

Спеціальність 291. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Магістерська робота

Науковий керівник:

Чарських І.Ю., доцент кафедри
міжнародних відносин і зовнішньої
політики, к.і.н., доцент

Оцінка: _____ / _____ / _____

(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК

Кулявець В.Г., к.е.н., доцент:

_____ (підпис)

Вінниця – 2024

Жученко В.О. Цивілізаційний вимір регіональної конфліктності. Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», освітня програма «Міжнародні комунікації та медіація в умовах конфліктного врегулювання». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

У кваліфікаційній (магістерській) роботі досліджено сутність, форму та специфіку культурно-релігійного фактору як цивілізаційного чинника впливу на регіональні конфлікти. Проаналізовано роль взаємодії та взаємовпливу різних культурних та етнічних груп в утворенні конфліктів та в їх вирішенні, на прикладі індо-пакистанського та арабо-ізраїльського протистоянь. Робота зосереджена на вивченні цивілізаційного виміру регіональної конфліктності, звертаючи увагу на взаємодію різних культурних, історичних та цивілізаційних факторів у формуванні та ескалації конфліктів на рівні конкретних регіонів. Дослідження включає аналіз впливу цивілізаційних відмінностей на конфліктний контекст та розглядає можливі шляхи примирення та зменшення напруженості на основі взаєморозуміння та співпраці між різними етноконфесійними групами.

87 с., Бібліограф.: 90 найменувань.

Ключові слова: цивілізаційний вимір, регіональна конфліктність, культурно-релігійний чинник, міжнародний конфлікт, міжкультурний діалог.

Zhuchenko V.O. The civilizational dimension of regional proneness to conflict. Specialty 291 “International Relations, Social Communication and Regional Studies”, EP “International Communications and Mediation in Conflict Settlement Conditions”. Vasyl` Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

In the qualification (master's) thesis, the essence, form and specifics of the influence of the cultural and religious factor, as a civilizational one, on regional conflicts were investigated. The role of the religious and cultural factor in the formation of conflicts and their resolution is analyzed, using the example of the

Indo-Pakistani and Arab-Israeli conflicts. The work is focused on the study of the civilizational dimension of regional conflict, paying attention to the interaction of various cultural, historical, and civilizational factors in the formation and escalation of conflicts at the level of specific regions. The study includes an analysis of the impact of civilizational differences on the conflictual context and considers possible ways of reconciliation and reduction of tensions based on mutual understanding and cooperation between different ethno-confessional groups.

87 p., Bibliography: 90 items.

Keywords: civilization dimension, regional conflict, cultural and religious factor, international conflict, intercultural dialogue.

ЗМІСТ

ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР РЕГІОНАЛЬНОЇ КОНФЛІКТНОСТІ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	10
1.1. Стан вивчення проблеми.....	10
1.2. Характеристика джерел.....	14
1.3. Методологічні засади дослідження.....	19
РОЗДІЛ 2. РЕГІОНАЛЬНІ КОНФЛІКТИ З ЦИВІЛІЗАЦІЙНИМ ВИМІРОМ	
2.1. Цивілізаційний вимір та його особливості в регіональних конфліктах.....	25
2.2. Етнокультурні та суспільно-конфесійні характеристики індо- пакистанського конфлікту	32
2.3. Цивілізаційні особливості арабо-ізраїльського протистояння.....	41
РОЗДІЛ 3. ЦИВІЛІЗАЦІЙНА ПЛОЩИНА МИРОТВОРЧОСТІ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ.....	51
3.1. Роль міжнародних організацій та механізмів у врегулюванні конфліктів з урахуванням цивілізаційного виміру.....	51
3.2. Шляхи побудови міжкультурного діалогу та взаєморозуміння для запобігання регіональним конфліктам.....	58
3.3. Перспективи вирішення регіональних конфліктів.....	67
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ.....	80

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження визначається низкою факторів, що впливають на сучасні міжнародні відносини та стан безпеки. Зростання регіональних конфліктів у різних частинах світу, особливо в контексті культурно-релігійних розбіжностей, відображає суттєвий аспект взаємодії між різними цивілізаційними контекстами. Розмаїття культур, традицій та цінностей, пов'язаних із різними цивілізаціями, створює унікальний набір факторів, що впливають на виникнення та розвиток конфліктів.

Врахування сучасних викликів та трансформацій, які відбуваються в світі і суттєво впливають на становлення та розвиток регіональних конфліктів та в тому, що всі без винятку вияви релігійного життя завжди включені в реальну культуру. За всіх відмінностей у рівнях розвитку культури і релігії їхній взаємовплив завжди був і залишається суттєвим чинником особистого, суспільного і державного життя, створюючи в регіонах унікальні цивілізації.

Дослідження цього питання має важливий практичний вимір, оскільки динаміка регіональних конфліктів часто непередбачувана та вимагає нових підходів до їхнього розуміння та врегулювання. Аналізуючи цивілізаційний вимір, дослідження може надати ключові вказівки для розробки стратегій превентивного втручання та миротворчої діяльності, зокрема через врахування релігійних, культурних аспектів.

Подальше вивчення цієї проблематики може сприяти розробці більш ефективних та цільових міжнародних стратегій безпеки, спрямованих на попередження конфліктів та забезпечення стабільності в регіонах зі складними цивілізаційними взаєминами. У контексті глобалізації та збільшеної взаємозалежності держав, розуміння впливу цивілізаційних чинників на конфліктні процеси є важливим кроком у напрямку створення

ефективних механізмів міжнародного співробітництва та забезпечення миру і безпеки в світі.

Розуміння того, як різні цивілізації сприймають і приймають моделі розвитку та управління, є ключовим для вирішення економічних та політичних розбіжностей між регіонами. Існування регіональних конфліктів, причиною яких є політичні та релігійні суперечності, залишається актуальною та вимагає більш глибокого розуміння.

Сучасні регіональні конфлікти часто виникають через суперечності в ідентичності та системі цінностей. Розуміння цього аспекту може визначити шляхи до побудови миру. Зміни в геополітичних відносинах та конфліктах між великими світовими гравцями можуть впливати на стабільність регіонів, спричиняючи нові виклики та загострення конфліктів.

В конфліктних ситуаціях дуже важливо враховувати саме культурно-релігійну специфіку регіонів, щоб зрозуміти яку роль це може відігравати в подальшому розвитку цих конфліктів. Проте не дивлячись на те що проблема є актуальною та гострою, вона не досліджувалась активно.

Об'єкт дослідження – міжнародні конфлікти, які виникають та розвиваються на рівні обмеженого географічного простору.

Предмет дослідження – роль особливостей людських цивілізацій в регіональних конфліктах.

Мета дослідження – з'ясувати сутність, форму та специфіку впливу культурно-релігійного фактору як чинника цивілізаційного в регіональних конфліктах на Близькому Сході та Південній Азії з наданням рекомендацій щодо розв'язання регіональних конфліктів, враховуючи їхній цивілізаційний контекст.

Досягнення означеної мети передбачає вирішення таких основних дослідницьких завдань:

- дослідити джерела та літературу, щоб проаналізувати стан вивчення проблеми

- проаналізувати та визначити сутність та особливості цивілізаційного виміру
- проаналізувати роль релігійно-культурного чинника в утворенні конфліктів дослідити основні сфери цивілізаційного впливу в секторі регіональної безпеки
- вивчити вплив різних аспектів культури та цивілізаційних особливостей на зародження та розвиток регіональних конфліктів
- порівняти індо-пакистанський та арабо-ізраїльській конфлікти, задля розуміння специфіки несекуляризованих регіонів
- дослідити роль міжнародних організацій та механізмів у врегулюванні конфліктів
- розробити варіанти залучення культурно-релігійних інституцій в регіональні конфлікти

Хронологічні межі дослідження охоплюють період XX-XXI століття.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що на основі співставлення кейсів індо-мусульманського та арабо-ізраїльського протистояння вивчено, як цивілізаційні відмінності впливають на виникнення, ескалацію та вирішення конфліктів у різних частинах світу. Важливо визначити цивілізаційні маркери, що можуть слугувати каталізаторами або посилювачами конфліктів.

Особлива увага має бути приділена ролі цивілізаційної ідентичності в утворенні ставлення до конфліктів та їхньому подальшому розв'язанню. Дослідження розглядає, які аспекти культури та цивілізації впливають на сприйняття сторонами конфлікту, тому що міжкультурне врегулювання конфліктів може бути ключовим аспектом дослідження, де розробка стратегій враховує цивілізаційні особливості сторін.

Науково-практична значущість дослідження полягає в тому, що воно сприяє глибокому розумінню та вивченню взаємодії між культурними та цивілізаційними аспектами, що впливають на регіональні конфлікти.

Дослідження спрямоване на розкриття складних динамік, які виникають внаслідок взаємодії різних цивілізаційних контекстів у конфліктних ситуаціях.

Науковий аспект дослідження полягає у внесенні нових знань у галузь конфліктології та міжнародних відносин. Аналіз цивілізаційних вимірів дозволяє розширити теоретичні рамки для розуміння природи та динаміки регіональних конфліктів. Вивчення впливу цивілізаційних факторів на конфліктологічні процеси може привести до виявлення нових закономірностей та причин, що лежать в основі конфліктів.

Практичний аспект дослідження виявляється у можливості розробки ефективних стратегій міжнаціонального та міжкультурного врегулювання конфліктів. Результати дослідження можуть стати основою для розробки рекомендацій та інструментів для врегулювання конфліктів в регіонах, де взаємодія різних цивілізацій є ключовим фактором.

Застосування отриманих знань може бути корисним для політиків, дипломатів, міжнародних організацій та громадськості, спрямовуючи їхні зусилля на розв'язання конфліктів з урахуванням культурних та цивілізаційних особливостей. Все це сприяє підвищенню ефективності конфліктологічного врегулювання та сприяє створенню стійкого миру в різних регіонах світу. Таким чином, дослідження цієї теми має значимий потенціал для покращення міжнародної безпеки та сприяння сталому розвитку.

Апробація. Основні положення та висновки кваліфікаційної (магістерської) роботи знайшли відображення в публікаціях:

Жученко В.О. Цивілізаційні особливості арабо-ізраїльського конфлікту.
VI International Scientific and Practical Conference «Science of post-industrial society: globalization and transformation processes».
08.12.2023 / Vinnytsia, UKR - Vienna, AUT (Online).

Також підготовлені тези доповідей:

Жученко В.О. Шляхи побудови міжкультурного діалогу для запобігання регіональним конфліктам. *Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального протистояння до глобального суперництва. V Міжнародна наукова конференція. Львів, 20 грудня 2023 р.*

Структура магістерської роботи обумовлена характером проблематики, постановкою мети і завдань дослідження. Магістерська робота містить: анотацію; вступ; основну частину роботи, що поділена на три розділи ,які мають дев'ять підрозділів. Загальний обсяг магістерської роботи становить 87 сторінок. Список використаних джерел та літератури містить 90 найменувань.

РОЗДІЛ 1

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ, ДжЕРЕЛЬНА БАЗА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан вивчення проблеми

Проблема цивілізаційного виміру регіональної конфліктності становить важливий аспект сучасних досліджень в області політичної науки, конфліктології та міжнародних відносин. Дослідження цього питання розпочалося у другій половині ХХ століття і з тих пір активно розвивається. Отож, потрібно розглянути ступінь та стан вивчення проблеми .

Регіональні конфлікти є популярною темою численних досліджень, у яких вчені вивчають різні аспекти, що сприяють виникненню та продовженню конфліктів. Одним із цікавих аспектів, який набув особливого значення в останні роки внаслідок своєї недостатньої висвітленості та дискусійності, є схильність регіональних гравців до конфліктів, обумовлена цивілізаційним чинником.

Щоб зрозуміти цивілізаційний вимір регіональних конфліктів, вкрай важливо вивчити історичний контекст, у якому виникають ці конфлікти. Протягом історії цивілізації відігравали ключову роль у формуванні ідентичності, цінностей і прагнень суспільства. Зіткнення цивілізацій, як запропоновано Семюелем П. Хантінгтоном [38] , передбачає, що культурні та цивілізаційні відмінності є центральними для глобальних конфліктів. Ця перспектива вплинула на формування наукового дискурсу про роль цивілізації в регіональних конфліктах. В епоху після холодної війни вчені почали переоцінювати роль цивілізацій у регіональних конфліктах, виходячи за межі біполярної парадигми Сходу проти Заходу.

На рівні розуміння глобального світоустрою концепція Хантінгтона поділяється деякими відомими суспільствознавцями.

Історик і дослідник Близького Сходу Бернард Льюїс у книзі «Коріння мусульманської люті» [54] сповідував ідею про те, що культурні та цивілізаційні чинники значною мірою сприяють конфліктам, особливо коли йдеться про мусульманський світ.

Ніл Фергюсон – автор книги «Цивілізація: Захід і решта» [28] дослідив вплив західної цивілізації на глобальні конфлікти, погоджуючись із ширшим підходом Хантінгтона.

Теза Хантінгтона набула популярності при висвітленні розломів вздовж культурних і релігійних розбіжностей, під час конфліктів на Балканах, де православні християни, католики та мусульмани були втягнуті в гострі суперечки [9].

Деякі вчені вважають, що зведення складних геополітичних питань до цивілізаційних зіткнень надто спрощує запутану мережу факторів, які сприяють конфлікту. Американський автор арабського походження Е.Саїд стверджував, що структура зіткнення цивілізацій увічнює стереотипи та робить культури занадто істотними, нехтуючи діяльністю індивідів і багатогранною природою конфліктів [25]. Подобної позиції дотримується також Джон Р. Боуен [13]. .

Інші відомі дослідники, такі як Амартія Сен і Майкл Барнетт, стверджують, що наголос на культурних і релігійних відмінностях приховує основні політичні, економічні та соціальні проблеми, які однаково важливі для стимулювання регіональних конфліктів. А.Сен у своїй праці «Ідентичність і насильство» наголошує на важливості подолання економічної нерівності та політичних невдовольень для досягнення тривалого миру [73]. М.Барнетт у статті «Культура, стратегія та зміни у зовнішній політиці» виступає за більш повне розуміння динаміки конфлікту [7].

Альтернативні точки зору, висунуті такими вченими, як Роберт Д. Каплан і Шиблі Телхамі, припускають, що цивілізації за своєю суттю не схильні до конфліктів, але ними маніпулюють політичні еліти в стратегічних цілях. Каплан у статті «Прийдешня анархія» [44] , яка увійшла до антологій

впливовіших робіт з міжнародних відносин, досліджує роль державних акторів у загостренні етнічної та культурної напруги заради політичної вигоди, а Телхамі у книзі «Ставки: Америка та Близький Схід» наголошує на впливі політичних рішень на формування регіональної динаміки [77].

Беручи до уваги історичний фактор, як складову цивілізації, важливо відмітити роботу Вольфганга Вагнера, Інарі Саккі, Катрін Келло «Політика, ідентичність і перспективи в підручниках історії» [88], де відзначається, що мультиперспективний підхід має висвітлити минулі та теперішні злочини та економічну зловмисність власної країни та жагу до глобального панування своїх найближчих політичних «друзів» і союзників замість «інших» і самовдоволення вказуючи на деяких міжнародних супротивників. Таке вчення має враховувати підводні камені «глобалізованої західної культури», де західні люди, з одного боку, припускають, що люди з інших культур — «повинні» — сприймати західні цінності як універсальне та всеосяжне втілення прав людини, а з іншого боку підтримувати виключну перевагу над менш вирівняними сторонніми групами та те що довільні політичні уподобання завжди знайдуть свій шлях через домінуючі моральні імперативи, якими керуються автори у своєму виборі минулих голосів. Крім того, існують ще більші камені спотикання для справжнього багатоперспективного підходу, тобто чи відчувають себе країна та уряд достатньо зрілими, щоб дозволити собі «розкіш» викладання багатоперспективної історії взагалі, чи політичні інституції бачать, що голоси розходяться з власну вузьку ідеологію як загрозу. Є виняткові досягнення, які свідчать про добру волю авторів навчальних програм і підручників, які наголошують на антинаціоналістичному наративі, але часто вони затьмарюються прикладами, які ми наводили в цьому розділі.

Історіографія цивілізаційного виміру міжнародної конфліктності демонструє складну взаємодію історичної спадщини, еволюції наративів і геополітичних змін. Хоча цивілізації, безсумнівно, формують ідентичність суспільств і впливають на їхню взаємодію, необхідне більш детальне

розуміння на підставі співставлення кейсів. Враховуючи точки зору таких ключових авторів, як Едвард Саїд, Джон Р. Боуен, Амартія Сен, Майкл Барнетт, Роберт Д. Каплан і Шиблі Телхамі, науковці-політологи можуть розробити більш конкретні й сучасні стратегії вирішення, в першу чергу, регіональних конфліктів, сприяючи більш мирному та інклюзивному світу.

Дослідники активно використовують міждисциплінарний підхід, враховуючи гуманітарні науки, такі як антропологія, психологія та літературознавство, для кращого розуміння культурних аспектів конфліктів.

Запропоновані теоретичні та емпіричні результати вивчення цивілізаційного виміру регіональної конфліктності можуть мати практичну значущість для розробки стратегій превентивного міжнародного взаємодії та регіональної стабільності.

Врахування цивілізаційного виміру регіональної конфліктності стає важливим у контексті сучасних глобальних викликів, таких як міграційні потоки, пандемії та транскордонні загрози. Суттєвий розгляд впливу цивілізаційних чинників на регіональні конфлікти надає можливість глибокого розуміння та аналізу обставин, що лежать в основі конфліктів, а також дозволяє прогнозувати можливі наслідки.

В умовах зростаючої міжнародної взаємодії і взаємозалежності, цивілізаційний аспект конфліктів стає фундаментальним для розуміння різноманітності соціокультурних контекстів, в яких вони виникають. Аналізуючи взаємовідносини різних цивілізацій, можна ідентифікувати ключові вектори напруженості та розвитку подій, що формують перспективи на вирішення конфлікту.

У контексті глобальних викликів, які ставлять під загрозу стабільність регіонів, вивчення впливу цивілізаційних чинників може сприяти розробці більш ефективних стратегій управління конфліктами та побудови міжнародних відносин. Врахування цивілізаційного виміру дозволяє розглядати конфлікти в більш широкому контексті, що є ключовим для

формування довгострокових рішень, спрямованих на забезпечення стабільності та мирного співіснування в регіонах світу.

Незважаючи на значний прогрес у вивченні проблеми, існують відкриті питання щодо взаємодії різних цивілізацій у нових умовах, а також виклики, пов'язані із зміною геополітичного ландшафту.

У цілому, вивчення цивілізаційного виміру регіональної конфліктності продовжує розширювати свої горизонти та враховувати сучасні реалії світового порядку, щоб висвітлити нові виміри конфліктів та сприяти розвитку ефективних стратегій їх вирішення. Здатність адаптуватися до змін у глобальному середовищі та розуміння взаємодії різних цивілізацій стає критичною для вирішення проблем, що виникають у сучасному світі.

Подальше дослідження має на меті не лише розкриття існуючих аспектів цивілізаційного виміру конфліктності, але і виявлення нових тенденцій та розвиток інноваційних підходів до вирішення конфліктних ситуацій. Оновлення методології та врахування актуальних факторів світового порядку допомагають збагатити наше розуміння цивілізаційного виміру регіональних конфліктів та сприяють науковому прогресу в цій області.

1.2. Характеристика джерел.

Джерела, використані для вивчення теми "Цивілізаційний вимір регіональної конфліктності", об'єднують широкий спектр інформаційних ресурсів, які сприяють розумінню та аналізу цього складного явища. Джерельна база дослідження магістерської роботи з поділяється на такі групи:

- міжнародні угоди;
- установчі документи міжнародних організацій;
- нормативні документи держав;

- офіційні акти міжнародних організацій;
- промови політичних діячів;

Першу групу джерел становлять міжнародні угоди. Так, спільна Декларація про принципи встановлена між Ізраїлем та Організацією визволення Палестини [3], має значущий вплив на дослідження, особливо в контексті аналізу дій та зобов'язань сторін, вона це може стосуватися різноманітних аспектів, включаючи права людини, економічний розвиток, збереження навколишнього середовища тощо. Аналіз цих зобов'язань розкриває ступінь відповідальності сторін за конкретні сфери діяльності.

Другу групу джерел становлять документи міжнародних організацій, в що містять в собі містять в собі важливі заяви, звіти, документи що стосується безпекового сектору та безпосередньо регіональної конфліктності. Документи та резолюції Організації Об'єднаних Націй (ООН) є важливим джерелом для вивчення міжнародних відносин, конфліктів та питань міжнародної безпеки. У контексті арабо-ізраїльського конфлікту Резолюція 1701 Ради Безпеки ООН прийнята в 2006 році [86], прийнята після Другої ліванської війни, спрямована на встановлення припинення вогню та забезпечення миру на південному кордоні Лівану та Ізраїлю. Ця резолюція обумовлює розгляд можливих причин і установчі документи міжнародних організацій контекстуальних умов, які призвели до прийняття Резолюції 1701, що включає події літньої війни 2006 року між Ізраїлем і Ісламським ополченням та Хезболлою в Лівані. Вона закликала до виведення військ Ізраїлю з Лівану та підсилила роботу міжнародних сил для забезпечення безпеки у регіоні. Важливої в аналізі арабо-ізраїльського конфлікту стала Резолюція Генеральної Асамблеї 181, прийнята на основі звіту АД НОС комітету з палестинського питання, це дає змогу зрозуміти сутність конфлікту між державами [68]. Щодо індо-пакистанського конфлікту, то в ньому важливими стали документи ООН по Дхамму і Кашміру, в них розкривається сутність конфліктів, можливі методи та засоби залучення до

вирішення конфлікту, що надає змогу дослідити та розробити засоби залучення релігійно-культурного чинника до конфлікту.

У контексті Кашмірського конфлікту, ООН грає ключову роль у встановленні стандартів, розробці резолюцій та спрямуванні міжнародних зусиль для вирішення ситуації. Так, Резолюція 47 прийнята 21 квітня 1948 [82] визначала план для врегулювання Кашмірського конфлікту, включаючи проведення плебісциту для визначення майбутнього статусу Кашміру. Резолюція вивчала Індію та Пакистан вивести свої війська та забезпечити безпеку в регіоні. Резолюція 80 прийнята 14 березня 1950 [83]. Ця резолюція продовжила обговорення питання Кашміру та планування плебісциту, визначеного резолюцією 47. Вона також зверталася до сторін конфлікту з пропозицією оголосити припинення вогню та забезпечити розпочаток виведення військ. Резолюція 91 прийнята 30 березня 1951 продовжувала обговорення стану справ в Кашмірі та вивчала сторони до врегулювання конфлікту шляхом переговорів [84]. Резолюція 98 прийнята 23 грудня 1952, продовжувала вивчення ситуації в Кашмірі та закликала сторони вжити заходів для врегулювання конфлікту [85].

Ці документи є лише частиною багатогранної історії втручання ООН у Кашмірський конфлікт. Вони слугують основою для розуміння міжнародних зусиль у вирішенні конфлікту та встановлення мирного порядку в регіоні.

Важливу роль відіграла третя група джерел, такі як звіт з конференції ОБСЄ «Роль релігії та переконань у сучасному демократичному суспільстві: пошук шляхів протистояння тероризму та екстремізму» [1], де було зроблено огляд міжнародних правових норм у сфері свободи релігії та її допустимих обмежень, а також розглянути питання свободи релігії у світлі боротьби з тероризмом; з урахуванням релігійних проблем сучасності. Бакинська конференція виявила важливу можливість для зустрічі урядів, духовних лідерів та представників громадянського суспільства, щоб обговорити шляхи співпраці для укріплення позитивної ролі релігії та переконань у боротьбі

проти релігійного екстремізму, що тісно пов'язано з регіональною конфліктністю.

Четверту групу джерел є промови політичних діячів. Було проаналізовано звернення представників Китаю [5], стверджуючи, що позиція Китаю щодо Кашміру є «чіткою та послідовною», тогочасний речник міністерства закордонних справ Хуа Чуньїн у Пекіні сказав, що це питання є спадщиною історії між Індією та Пакистаном, що також є консенсусом міжнародної спільноти.

Хуа у письмовій відповіді на запити про перестрілку вздовж лінії контролю та рішення індійського уряду скасувати статтю 370, яка надала Джамму і Кашміру особливий статус, сказав, що Китай «серйозно стурбований» поточною ситуацією в Кашмірі.

Попросивши Індію та Пакистан проявляти стриманість, Китай заявив, що вони повинні уникати дій, які «в односторонньому порядку» змінюють статус-кво та загострюють напруженість між ними, оскільки він висловив «серйозну стурбованість» ситуацією в Кашмірі.

Китай також висловив свою опозицію Індії щодо створення окремої союзної території Ладакх. Отже, як впливовий актор Китай висловив свою опозицію Індії щодо створення окремої союзної території Ладакх

Уряд Індії в понеділок скасував статтю 370, яка надала Джамму і Кашміру особливий статус. Та 26 липня 2019 року Китай заявив, що Індія та Пакистан повинні мирно вирішити проблему Кашміру та інші суперечки шляхом діалогу.

Брифінг Джеймса Аппатурайя [67], як впливового акторів в індо-пакистанському конфлікті. Там було викладено стан конфлікту, включаючи території, які стали об'єктом конфлікту, і різні сторони в конфлікті. Зазначення форм та рівнів насильства в конфлікті, включаючи військові дії, терористичні акти, етнічні чи релігійні напади тощо. Оцінка реакції міжнародної спільноти на конфлікт, включаючи позиції різних країн, міжнародних організацій та інших зацікавлених сторін. Вказівка на

гуманітарні наслідки конфлікту, такі як переселення, голод, порушення прав людини, гострота гуманітарної кризи тощо. Прогноз можливого розвитку подій та вказівка на можливі шляхи вирішення конфлікту

П'ята група джерел висвітлює закони та нормативно правові акти. Також використовувалась Стратегія з національної безпеки США [41], де було чітко описані безпекові проблеми не тільки США, а і більшості країн світу. Також були проаналізовані Соборний документ Декларація релігійної свободи [18], що наголошує на праві на свободу віросповідання для всіх людей та закликає усі країни дотримуватися цього принципу. Вона визнає різноманіття віровчень та визнання права на свободу вибору та вираження своєї віросповіді. Такі документи є важливими для захисту прав людини та підтримання принципу свободи сумління та вираження релігійних переконань. Декларація про відношення церкви до нехристиянських релігій [21]. Декларація починається з визнання змін у світовій ситуації та запитань, які стосуються відносин Церкви з іншими релігіями. "Nostra Aetate" виражає повагу до іудаїзму, визнавши, що юдейський народ не може бути звинувачений в смерті Ісуса Христа. Це було важливим зміщенням у католицькій теології.

Документ звертається до інших великих світових релігій, таких як іслам, індуїзм, та буддизм, виражаючи повагу та відкритість до співпраці в питаннях спільного інтересу. Декларація засуджує анти-семітизм та будь-яку форму ворожнечі між народами. Вираження надії на спільне зусилля всіх людей доброї волі в розбудові миру в світі.

"Nostra Aetate" є визнаною декларацією, яка позначила важливий етап у відносинах Церкви з іншими релігіями, спрямовано на поглиблення взаєморозуміння та долання традиційних релігійних протиріч та показує що суто на християнських законодавчих засадах релігійного утиснення бути не може, проте дійсність є іншою.

Отже, аналізуючи джерела, можна зробити висновок, що культурно-релігійні діячі суб'єкти є серйозними силами впливу, але сфера впливу їх,

природно, обмежена, і навіть доступ до структури, що приймає рішення, ще не гарантує можливості суттєво впливати на формування політичного рішення та його виконання. Для досягнення помітного політичного ефекту необхідні зв'язки із суб'єктами політичного процесу, а також добрі відносини із засобами масової інформації.

1.3. Методологічна база дослідження

Методологічні засади магістерської роботи ґрунтуються на принципі об'єктивізму з метою забезпечення науковості та достовірності у висвітленні питань розвитку регіональних конфліктів та участі цивілізаційного чинника у їх вирішенні. Принцип об'єктивізму ставить перед собою завдання розглядати міжнародні відносини як реальний об'єкт, вивчення якого дозволяє виявити об'єктивні закономірності та рушійні сили, незалежні від волі та бажань окремих осіб чи груп.

Цей принцип передбачає об'єктивне вивчення явищ, уникання суб'єктивних оцінок та прихованих інтересів у дослідженні. Основна мета — використовувати аналіз фактів, подій і процесів для розкриття сутності регіональних конфліктів та визначення впливу цивілізаційного чинника на їхнє розвиток та вирішення.

Об'єктивізм відзначається відмовою від врахування особистих уподобань, поглядів та стереотипів у процесі аналізу. Відображення об'єктивних реалій в магістерській роботі сприяє високій ступені достовірності та об'єктивності отриманих результатів.

Застосування принципу об'єктивізму у методології дослідження підкреслює важливість наукового підходу та робить акцент на тому, що міжнародні відносини не тільки визначаються діяльністю окремих осіб, але й мають свої власні об'єктивні закономірності, які не можуть бути ігноровані в ході наукового дослідження.

В основному в роботі переважає діалектичний підхід, тому що він характеризується більшою широтою, оскільки охоплює найзагальніші особливості розвитку будь-яких явищ і дає змогу об'єктивно дослідити усі аспекти регіональної конфліктності та ролі релігійно-культурного чинника в даному явищі. Також виходячи з мети дослідження авторка використовувала індуктивний підхід, задля того щоб узагальнити основні особливості регіональної конфліктності.

На теоретичному рівні використовувались аналітичний та синтетичний методи. Аналітичний метод в магістерській роботі застосовувався для структурування та детального опису стану вивчення проблеми. Цей метод дозволив ретельно розглянути складові частини обраного дослідження, визначити ключові аспекти та систематизувати наукові дані, отримані в ході літературного огляду.

Зокрема, аналітичний метод використовувався для аналізу інформації, що стосується регіональних конфліктів та впливу цивілізаційного чинника. Цей аналіз дозволив визначити тенденції, ключові теоретичні концепції та важливі висновки, які були вже зроблені у галузі дослідження.

Синтетичний метод використовувався для об'єднання різноманітних аспектів концепцій та досліджень у єдину систему розуміння проблеми. Цей метод спрямовувався на створення єдиної картини регіональних конфліктів, де різноманітні елементи і деталі поєднувалися в комплексну та цілісну картину.

Такий підхід дозволив збагатити роботу з важливих перспектив, адже аналітичний метод розкривав деталі, а синтетичний метод допомагав розуміти взаємозв'язки між цими деталями та висновками різних науковців. Ця комбінація методів дала можливість побудувати комплексний підхід до теми та підготувати наукову основу для подальшого емпіричного дослідження.

Було використано історичний метод, що надав можливість досягти поглибленого розуміння суті арабо-ізраїльського та індо-пакистанського

конфліктів через вивчення їх в межах певної хронологічної послідовності. Історичний підхід в магістерській роботі визначався ретельним аналізом подій, що передували та супроводжували конфлікти, зокрема, їхні витoki, ключові етапи, а також наслідки.

Використання історичного методу дозволило систематизувати події та явища в хронологічній послідовності, що сприяло глибокому розумінню контексту та еволюції конфліктів. Важливим аспектом було визначення впливу історичних подій на формування та розвиток арабо-ізраїльського та індо-пакистанського конфліктів.

Кейс-метод та компаративний підхід були використані для більш детального вивчення окремих випадків та порівняння їх між собою. Кейс-метод дозволив аналізувати конкретні сценарії розвитку подій у кожному конфлікті, висвітлюючи особливості та причини конфліктів, а також інструменти, які використовуються для їх вирішення.

Компаративний підхід, у свою чергу, дозволив здійснити аналогію між різними конфліктами, з'ясувати вплив різних контекстів та факторів на їх розвиток та врегулювання. Порівняльний аналіз конфліктів, застосовуючи ці методи, надав глибоке розуміння причин та наслідків конфліктів, їхніх особливостей та можливих шляхів вирішення.

Компаративний підхід дозволив ідентифікувати загальні та унікальні риси кожного конфлікту, розглядаючи їх у широкому контексті. Цей підхід розширив розуміння впливу різних факторів на конфлікти та варіативність стратегій врегулювання.

Обидва методи, використані в комплексі, допомогли вивчити конфлікти з різних ракурсів, забезпечуючи глибокий інсайт у розвиток і врегулювання арабо-ізраїльського та індо-пакистанського конфліктів.

Аналізуючи хронологічну послідовність, стало можливим виявити основні точки сприйняття сторонами конфліктів, періоди загострення та зменшення суперечностей, а також зміни в міжнаціональних відносинах.

Такий підхід дозволяє враховувати динаміку подій та їх взаємозв'язок, сприяючи глибокому аналізу коренів та механізмів конфліктів.

Завдяки методу порівняння, в магістерській роботі було виокремлено спільні та відмінні риси в арабо-ізраїльському та індо-пакистанському конфліктах. Цей метод дозволив провести глибокий аналіз обох конфліктів, виділити їхні ключові аспекти та виявити загальні та унікальні риси.

Порівняльний аналіз дав змогу визначити основні перешкоди, що виникають у процесі врегулювання арабо-ізраїльського та індо-пакистанського конфліктів. Виявлення спільних та відмінних елементів у цих конфліктах дозволило розглянути їх у широкому контексті та зрозуміти, які фактори можуть впливати на ефективність різних стратегій вирішення конфліктів.

Аналіз спільних рис сприяв виявленню універсальних викликів, які властиві багатьом конфліктам, тоді як виокремлення відмінностей дозволило звернутися до унікальних аспектів кожного з конфліктів та врахувати їх у контексті регіональних особливостей.

Отже, метод порівняння став ефективним інструментом для системного вивчення та аналізу арабо-ізраїльського та індо-пакистанського конфліктів, надаючи можливість не лише порівняти їхні особливості, а й глибше розуміти загальні та унікальні виклики, що стоять перед врегулюванням обох конфліктів.

Метод системного аналізу сприяв розгляданню поняття "регіональна конфліктність" як цілісну сукупність елементів та комунікацій. Застосування цього методу у магістерській роботі дало можливість розглянути регіональні конфлікти як складні системи, що включають в себе різноманітні аспекти, агентів та взаємодії.

Аналізуючи регіональні конфлікти через призму системного підходу, з'явилась можливість ідентифікувати ключові компоненти таких конфліктів, такі як етнічні, релігійні чи політичні ризики. Визначення взаємодій між

цими елементами дало глибше розуміння динаміки та суті регіональних конфліктів.

Системний аналіз дозволив розглянути регіональні конфлікти як динамічні процеси, що змінюються відповідно до зовнішніх та внутрішніх факторів. Використання цього методу сприяло не лише виявленню причин та наслідків конфліктів, але й розкриттю можливостей для вирішення чи превентивного управління конфліктністю в регіоні.

Основна перевага системного аналізу полягає в тому, що він дозволяє розглядати регіональні конфлікти в комплексі, розуміти взаємодію всіх елементів системи та їх вплив на загальний стан регіональної безпеки та стабільності. Цей підхід сприяє більш глибокому розумінню проблем та вивченню можливих шляхів подолання конфліктів в регіонах.

Метод структуризації використовувався у викладі матеріалу, допоміг у логічності подачі інформації, послідовності та відповідності інформації до завдань.

На емпіричному рівні використовувались загальні методи, такі як метод вивчення документів задля опрацювання різних офіційних документів, такі як повідомлення прес-служб дипломатичних та військових відомств, інформація про візити державних діячів, статутів міжнародних організацій, декларацій і заяв глав держав і урядів та релігійних діячів щодо проблеми регіональної конфліктності.

Метод структуризації, використаний у магістерській роботі, виявився необхідним для відтворення логічного ланцюжка подачі матеріалу. Цей метод сприяв створенню чіткої та послідовної структури, що відповідає завданням дослідження.

Під час використання методу структуризації авторка звертала увагу на логічність викладу інформації. Всі розділи та підрозділи магістерської роботи були структуровані таким чином, щоб інформація лаконічно та зрозуміло відображала головні аспекти дослідження.

Цей метод допоміг забезпечити логічну послідовність у подачі аргументів, аналізу та висновків. Кожен етап дослідження був систематизований та розглядався у відповідності до поставлених завдань. Такий підхід дозволив читачеві легко сприймати інформацію та зрозуміло відстежувати хід дослідження.

Однією з основних переваг методу структуризації є його спроможність допомагати в автоматичному формуванні логічної послідовності та взаємодії між розділами дослідження.

Цей підхід робить матеріал більш доступним та зрозумілим для читача, що є критичним для ефективного сприйняття та оцінки результатів наукового дослідження. Логічна послідовність, сформована через метод структуризації, сприяє збільшенню чіткості та конкретності у поданні інформації, що робить процес осмислення та аналізу дослідження більш ефективним. Такий підхід робить матеріал більш доступним та зрозумілим для читача, що сприяє ефективному сприйняттю та оцінці результатів дослідження.

РОЗДІЛ 2

РЕГІОНАЛЬНІ КОНФЛІКТИ З ЦИВІЛІЗАЦІЙНИМ ВИМІРОМ

2.1. Цивілізаційний вимір та його особливості в регіональних конфліктах

Регіональними конфліктами можна назвати напруження у відносинах між різними регіонами або національними групами в межах певного регіону. Ці конфлікти можуть мати політичний, етнічний, релігійний або економічний характер. Однією з основних особливостей регіональних конфліктів є їх обмежений географічний масштаб порівняно з глобальними конфліктами.

Це важливий аспект міжнародної політики, оскільки такі конфлікти можуть мати вплив на стабільність і безпеку в конкретному регіоні, а іноді й за його межами. Це обумовлено тим, що регіональні конфлікти мають тенденцію до так званого «ефекту доміно», тобто впливати на інші регіони або викликати подібні конфлікти в інших частинах світу.

Це створює загрозу поширення нестабільності та конфліктів. Це можна пояснити тим, що регіональні конфліктні утворення (також відомі як регіональні конфліктні комплекси) можна розуміти як «сукупності транснаціональних конфліктів, які утворюють взаємо підсилювальні зв'язки один з одним у всьому регіоні, створюючи більш затяжні та жорсткі конфлікти». Цю аналітичну категорію слід розуміти як відмінну від міждержавних конфліктів і внутрішньодержавних конфліктів з декількома сторонами, її також не можна зводити до ситуацій, коли існує просто ефект «перетікання» від одного конфлікту до іншого або коли існує кілька по суті автономних громадянських воєн всередині регіон. Скоріше, регіональні конфліктні утворення зазвичай характеризуються фундаментальними, взаємопов'язаними мережами та процесами в регіоні: інституційна слабкість однієї чи кількох держав, регіональна конкуренція у сфері безпеки, паралельна та транснаціональна неформальна економіка, транскордонні

соціальні мережі, незаконна торгівля та торгівля, експлуатація природних ресурсів мілітаризація та поставки зброї, а також транскордонні збройні групи [2].

Важливим фактором є аспекти регіональної конфліктності, як основні, що обумовлюють це є:

- Геополітичний контекст. Геополітичний контекст часто визначає регіональні конфлікти. Залежно від взаємин з іншими країнами та глобальними акторами, регіональні конфлікти можуть отримувати різні розгалуження.
- Постійні Кризові Регіони. Існують регіони, які стали осередками постійної конфліктності через історичні, етнічні чи політичні причини. Розв'язання конфліктів у цих областях вимагає комплексного підходу та довгострокових стратегій.

Прикладами регіональних конфліктів можуть бути ситуації, де різні етнічні групи або національності в одній країні або регіоні конфліктують між собою через територіальні, культурні або інші питання. Також можливі ситуації, коли сусідні країни спростовують права на території чи ресурси, що призводить до напруженості та конфліктів. Регіональні конфлікти можуть виникати як результат внутрішніх проблем в окремих країнах, так і через міжнаціональні відносини.

На початку розуміння цивілізаційного виміру важливо зазначити, що це поняття включає не лише матеріальний розвиток, але й культурні, етичні, релігійні та соціальні аспекти. Цивілізаційний вимір надає можливість оцінити різноманіття та унікальність різних груп, які розвиваються в межах конкретних історичних та географічних умов. Тобто, цивілізаційний вимір, що виражає різноманітність культур, цінностей та ідентичності, грає ключову роль у виникненні та розвитку регіональних конфліктів.

Політичні розбіжності можуть виникати через відмінності в політичних ідеологіях, структурах управління та відносинах влади. Політичні розбіжності також можуть виникати через суперечки щодо ресурсів, таких як

земля, вода та корисні копалини, що призводить до територіальних і збройних конфліктів.

Економічні фактори також можуть сприяти регіональному конфлікту. Наприклад, відмінності в економічних системах, таких як капіталізм і комунізм, можуть призвести до політичної та економічної конкуренції між націями. Економічна нерівність, така як бідність і нерівність у доходах, може призвести до соціальних заворушень і конфліктів.

Культурні відмінності, наприклад, пов'язані з релігією, мовою та традиціями, також можуть сприяти регіональному конфлікту. Культурні відмінності можуть створювати напругу між групами та посилюватися через історичну несправедливість і нерівний розподіл влади та ресурсів. Саме з культурними відмінностями пов'язані цивілізаційні особливості регіональної конфліктності.

Регіональні конфлікти з цивілізаційним підґрунтям викликають важливе питання про те, як суспільства можуть спілкуватися та розвиватися в умовах глобалізації, де різні культурні групи мають можливість зіткнутися частіше, ніж раніше.

Цивілізаційний вимір є складною та багатогранною концепцією, що відображає різноманітні аспекти розвитку суспільства, культури та інших сутностей на протязі історії людства. Цей термін необхідно розглядати як надбудову, яка описує основні особливості та визначення, що відокремлюють одну цивілізацію від іншої.

Спробуючи розглянути цю проблему, слід звернутися до основних особливостей цивілізаційного виміру у контексті конфліктів та можливих шляхів їх вирішення.

Однією з ключових рис цивілізаційного виміру є культурна ідентичність. Кожна цивілізація формується під впливом своєї історії, мови, традицій, мистецтва та інших культурних виявів. Це надає унікальний характер та визначає особливості її спільності. Те, що одній культурі може бути природним та прийнятним, для іншої може викликати непорозуміння чи

навіть обурення. Це може стосуватися питань, таких як права людини, гендерні ролі, сімейні цінності та інші аспекти життя, де різні цивілізації можуть мати різні підходи та переконання.

Крім того, конфлікти можуть виникнути через історичні непорозуміння або спроби переписати історію. Різні цивілізації можуть мати різний погляд на історичні події, такі як конфлікти, завоювання чи колонізація, і це може впливати на їхні взаємини в сучасному світі.

Соціальні відносини є ще однією важливою складовою цивілізаційного виміру. Спосіб, яким формуються та розвиваються взаємини між людьми в межах певної цивілізації, визначає структуру суспільства, його класи, інституції та системи управління.

Економічний аспект цивілізаційного виміру відображається в рівні розвитку продуктивних сил, технологічних досягнень та організації економіки. Матеріальний розвиток є важливим показником успіху цивілізації, але він також повинен враховувати сталість та сталість середовища.

Не менш важливий є релігійний аспект цивілізаційного виміру, оскільки віра визначає цінності та моральні норми, які ведуть життя суспільства. Релігія може бути джерелом об'єднання та розкривати глибокий сенс існування для членів цивілізації.

Завдяки розумінню цивілізаційного виміру, ми можемо не лише вивчати минуле, але й передбачати майбутнє. Це дозволяє сучасному світові краще розуміти взаємодію різних культур та сприяє розвитку глобального співтовариства, що базується на повазі до різноманітності та спільних цінностях.

Проте, повертаючись до моменту цивілізаційних розбіжностей, можемо сказати, що конфлікти, породжені цивілізаційними відмінностями, представляють собою складний та найчастіше непередбачуваний аспект взаємодії між різними культурними групами. Це може бути не тільки

протиріччям у поглядах та цінностях, але й наслідком різниці в історії, традиціях та релігійних переконаннях.

По-перше, важливо врахувати, що цивілізаційні відмінності є багатогранними та включають елементи, такі як мова, релігія, традиції, історія та ідентичність. У регіональних конфліктах ці відмінності можуть взаємодіяти та стати причиною непорозумінь, ворожнечі та бажання захистити власні цінності.

Релігійна розбіжність є однією з ключових особливостей, що впливає на регіональні конфлікти. Наприклад, історія показує, як конфлікти між релігійними групами можуть вибухати через різниці в тлумаченні віри, свят, або контролю над святими місцями. Конфлікти між різними релігійними групами часто ґрунтуються на історичних різницях, територіальних питаннях або конкуренції за ресурси. Релігійний елемент може стати одним із пріоритетних факторів, що сприяють напруженості та конфліктам.

Другий аспект - культурна різноманітність, яка може стати як містком для взаєморозуміння, так і джерелом конфліктів. Різниці в культурних традиціях, звичаях та уявленнях про права можуть призводити до різниць у суспільному устрої та призводити до напруженості в регіоні, це може сприяти наростанню конфліктів в регіонах, де проживають різні етнічні або культурні групи.

Історичні протиріччя також важко недооцінити в аналізі цивілізаційного виміру у регіональних конфліктах. Непорозуміння щодо історії, територіальні спори та пам'ять про минуле можуть стати каталізаторами для виникнення нових конфліктів або поглиблення вже існуючих. Довготривалі історичні конфлікти та територіальні суперечки теж можуть бути спричинені цивілізаційними відмінностями. Різні групи можуть мати відмінні тлумачення історії та подій минулого, що стає джерелом конфлікту в сучасному контексті.

Значущою рисою цивілізаційного виміру є його взаємодія з економічними та політичними інтересами. Боротьба за ресурси, владу чи

геополітичний вплив може змішуватися з цивілізаційними факторами, стаючи причиною або прискорюючи регіональні конфлікти [37].

Щоб розв'язати конфлікти, породжені цивілізаційними відмінностями, необхідно ставитися до різниць як можливості для обміну та взаєморозуміння. Міжнаціональний діалог, освіта, спроби вирішення економічних та політичних питань на основі спільних інтересів можуть стати інструментами для зменшення напруженості та вибудовування миру в регіонах, де цивілізаційні відмінності стають джерелом конфліктів.

Вирішення регіональних конфліктів, пов'язаних з цивілізаційними відмінностями, може вимагати широкого спектра підходів, включаючи дипломатію, міжкультурний діалог, просвітницькі ініціативи та політичні компроміси. Розуміння цивілізаційних контекстів може служити ключовим елементом для розробки ефективних стратегій вирішення конфліктів та сприяти мирному співіснуванню в регіонах з різноманітністю культур та цивілізацій. Для уникнення або пом'якшення цивілізаційних конфліктів важливо розвивати міжкультурну освіту та сприяти взаєморозумінню між різними групами. Глибоке вивчення та повага до різноманітності можуть сприяти зменшенню стереотипів та поглибленню взаєморозуміння. Також важливо будувати діалог та співпрацю на основі спільних цінностей та інтересів, щоб забезпечити мирне та продуктивне співіснування різних цивілізацій в умовах сучасного світу [56].

Залучення цивілізаційного виміру у вирішення регіональних конфліктів важливо для того, щоб врахувати культурні, релігійні та ідентичні аспекти, що впливають на конфлікти. Ось кілька способів, як це може бути реалізовано:

1. Міжкультурний діалог:

- Підтримка міжкультурного діалогу може допомогти розробити спільне розуміння між різними культурами і релігіями.

- Форуми для відкритого обговорення та обміну поглядами між представниками різних цивілізацій можуть сприяти зменшенню стереотипів та непорозумінь.

2. Міжкультурна освіта:

- Впровадження міжкультурної освіти у школах та вищих навчальних закладах сприяє розвитку толерантності та поваги до різноманіття.
- Програми обміну для студентів та викладачів можуть створювати можливості для взаємодії та взаєморозуміння між представниками різних культур.

3. Визнання прав людини та різноманіття:

- Забезпечення визнання та захисту прав людини для всіх, незалежно від культурних чи релігійних різниць, є ключовим для створення справедливого та гармонійного суспільства.
- Акцент на різноманітті може відобразити важливість кожної культури у формуванні багатшарового соціального ландшафту.

4. Партнерство із релігійними лідерами:

- Залучення релігійних лідерів до процесів миротворення та медіації може сприяти зменшенню релігійно-мотивованого конфлікту.
- Важливо підкреслювати спільні цінності та об'єднувальні аспекти різних релігій.

5. Міжнаціональна та міжрелігійна дипломатія:

- Створення міжнаціональних та міжрелігійних форумів для діалогу та обговорення конфліктів може сприяти мирному вирішенню питань.
- Міжнаціональні організації та міжнародні спільноти можуть виступати посередниками у створенні спільних підходів до розробки мирних стратегій.

6. Підтримка культурної спадщини:

- Збереження та захист культурної спадщини може зменшити ризик виникнення конфліктів, пов'язаних із знеціненням чи знищенням цінних об'єктів для певної цивілізації.

Залучення цивілізаційного виміру важливе для створення більш справедливого та гармонійного світу. Підкреслення спільних цінностей, дотримання прав людини та розвиток взаєморозуміння можуть служити фундаментом для мирного вирішення регіональних конфліктів.

2.2. Етнокультурні та суспільно-конфесійні характеристики індо-пакистанського конфлікту

Джамму і Кашмір є точкою спалаху між Індією та Пакистаном, яка втягнула двох сусідів у тривалий конфлікт. Ісламабад називає Кашмір своєю яремною веною, тоді як Нью-Делі стверджує, що регіон є його невід'ємною частиною. Конфлікт навколо штату Джамму і Кашмір не є ні політичним, ні економічним, це конфлікт між двома ворогуючими цивілізаціями. Повна інтеграція регіону з будь-яким домініоном є питанням виживання, що спонукає Індію та Пакистан застосовувати силу.

Південноазіатські сусіди вели три повноцінні війни за Джамму і Кашмір, але військовий авантюризм не приніс нічого, крім нещастя і знищення. Кашмір став ядром нестабільності між Індією та Пакистаном і не залишив жодного шансу на спокій і добросусідські відносини в регіоні. Ця суперечка є міжнародно визнаною, і Організація Об'єднаних Націй прийняла різні резолюції, які визнають право кашмірців на самовизначення. Зараз Індія та Пакистан борються за приєднання регіону, що багатий природними ресурсами, а його географічне положення з'єднує Південну Азію з Центральною Азією. Безпека Кашміру в основному визначає безпеку Індії та Пакистану. Прикордонні регіони Кашміру захищають Південну Азію від іноземного вторгнення [43].

Конфлікт між Індією та Пакистаном виник через розділ Британської Індії в 1947 році, в результаті якого утворилася Пакистан з більшістю мусульман і Індія з більшістю індуїстів. Акт про незалежність Індії надав різноманітним регіонам Джамму і Кашміру можливість вибрати, до якої країни приєднатися. Місцевий махараджа (монарх Кашміру) спочатку прагнув незалежності, оскільки імперії, які його підкорили, нехтували Кашміром протягом століть. Однак він зрештою погодився приєднатися до Індії в обмін на допомогу проти вторгнення пакистанських скотарів. Потім Індія взяла на себе захист регіону, розпочавши індо-пакистанську війну 1947-48 років. У 1949 році Угода в Карачі встановила лінію припинення вогню під наглядом військових спостерігачів ООН і рекомендувала проведення референдуму на території, хоча він так і не відбувся.

Напруга кипіла, доки сутичка між прикордонними службами не переросла в повномасштабну війну в 1965 році. У 1971 році Індія та Пакистан провели ще одну коротку війну за Східний Пакистан, коли індійські сили допомогли території отримати незалежність. Індія та Пакистан спробували започаткувати нову еру двосторонніх відносин завдяки угоді Сімла 1972 року, яка встановила лінію контролю (LOC), тимчасову лінію військового контролю, яка розділила Кашмір на два адміністративні регіони. Однак у наступні десятиліття конфлікт набув нового виміру, коли обидві держави розробили ядерну зброю, що підвищило ставки на будь-яке протистояння.

У 1989 році рух опору, який підтримувався Пакистаном, розвивався в контрольованому Індією Кашмірі, що знову розпалило напруженість, поклавши початок десятиліттям насильства між громадами. Незважаючи на повторне зобов'язання перед LOC у 1999 році, пакистанські солдати перетнули лінію контролю пізніше того ж року, що призвело до Каргільської війни. Хоча обидві країни з 2003 року дотримуються хиткого режиму припинення вогню, вони регулярно ведуть перестрілку через спірний кордон. Обидві сторони звинувачують одна одну в порушенні режиму припинення

вогню і стверджують, що стріляють у відповідь на напади. Посилення прикордонних зіткнень, яке розпочалося наприкінці 2016 року й продовжувалося у 2018 році, призвело до загибелі десятків і переміщення тисяч мирних жителів по обидва боки лінії контролю.

У 2014 році, після того як новообраний прем'єр-міністр Індії Моді запросив тодішнього прем'єр-міністра Пакистану Наваза Шаріфа відвідати його інавгурацію, з'явилися надії, що уряд Моді продовжить змістовні мирні переговори з Пакистаном. Однак після короткого періоду оптимізму відносини знову зіпсувалися в серпні 2014 року, коли Індія скасувала переговори з міністром закордонних справ Пакистану після того, як верховний комісар Пакистану в Індії зустрівся з лідерами кашмірських сепаратистів. Протягом 2015 року тривала серія відкриттів, включаючи незаплановану грудневу зустріч на полях Конференції ООН зі зміни клімату в Парижі. Це призвело до зустрічі між радниками з національної безпеки в Бангкоку через кілька днів, де обговорювалася суперечка щодо Кашміру. Пізніше в грудні прем'єр-міністр Моді здійснив несподіваний візит до Лахора, щоб зустрітися з прем'єр-міністром Шаріфом. Це був перший візит індійського лідера до Пакистану за понад десять років.

Імпульс до змістовних переговорів припинився у вересні 2016 року, коли озброєні бойовики напали на віддалену базу індійської армії в Урі, поблизу лінії контролю, убивши вісімнадцять індійських солдатів під час найсмертоноснішої атаки на збройні сили Індії за десятиліття. Індійські чиновники звинуватили Jaish-e-Mohammad, групу, яка ймовірно пов'язана з Inter-Services Intelligence — головним розвідувальним агентством Пакистану — у причетності до нападу. Пізніше у вересні 2016 року індійські військові оголосили, що завдали «хірургічних ударів» по таборах терористів на контрольованій Пакистаном території за лінією контролю, тоді як пакистанські військові заперечували проведення будь-якої такої операції.

Бойовики здійснили напади в жовтні 2017 року на індійський воєнізований табір поблизу Шрінагара, а в лютому 2018 року на базу

індійської армії в регіоні Джамму, внаслідок чого загинули п'ятеро солдатів і цивільний. Ці атаки відбулися на тлі періоду посилення транскордонних обстрілів уздовж Лінії контролю, у 2017 році було зареєстровано понад три тисячі порушень, а в першій половині 2018 року – майже тисяча. Жорстокі демонстрації та протести проти Індії, які закликали до незалежності Кашміру також продовжено; у 2017 році під час нападів і зіткнень було вбито понад триста людей, включаючи цивільних осіб, індійських сил безпеки та бойовиків. Після кількох місяців індійських військових операцій, націлених як на кашмірських бойовиків, так і на демонстрації, у травні 2018 року Індія оголосила, що дотримуватиметься режиму припинення вогню в Кашмірі. протягом місяця Рамадан вперше за майже два десятиліття; операції відновилися в червні 2018 року. У травні 2018 року Індія та Пакистан домовилися про припинення вогню вздовж спірного кордону з Кашміром, що відновить умови їхньої угоди 2003 року.

Основним аспектом, який робить Кашмір помітним у регіональному геополітичному та геостратегічному середовищі, є його релігійна та культурна самобутність. Індія вважає, що без Кашміру її світська ідентичність є не більш ніж претензією. Тоді як Пакистан завжди стверджував, що територіальна цілісність Пакистану є неповною без Кашміру.

У цьому контексті можна стверджувати, що на затяжну проблему Кашміру впливає цивілізаційне зіткнення між Індією та Пакистаном. Світська індійська ідентичність є приводом для Нью-Делі продовжувати свою окупацію всупереч бажанням кашмірських мусульман. Тим часом релігійна спорідненість Пакистану з Кашміром не може легко ігнорувати незаконну окупацію Індії. Отже, приєднання Кашміру до будь-якої сторони стає питанням національної ідентичності між Індією та Пакистаном, і обидва сусіди не мають настрою відкликати свої претензії на штат Джамму та Кашмір [88].

Так як, цивілізація - це культурне утворення, яке є вищим рівнем угруповання народів, то села, етнічні громади, регіони та релігійні групи мають чіткі риси культурної однорідності. Китайці та араби культурно відрізняються один від одного. Подібним чином індуїсти та мусульмани належать до протилежних цивілізацій. Цивілізація визначається як спільними об'єктивними елементами, такими як мова, звичаї, спільна історія, інституції, релігія, так і суб'єктивною самоідентифікацією людей. Отже, можна стверджувати, що спільна релігія, звичаї та цінності впливають на розвиток цивілізаційної ідентичності [27].

Цивілізаційне зіткнення між мусульманами та індуїстами Південної Азії має стільки ж років, скільки перший мусульманин увійшов у цей регіон у 711 році нашої ери. Індуїсти зображують мусульман як аутсайдерів і загарбників, які окупували їхню землю і навертають місцевих жителів в іслам. Мусульмани правили Індією, поки кермо влади не перебрала Британська корона в 1757 році, і Британська імперія правила Індією ще сто років до розділу 1947 року. Релігійна та громадська ворожнеча між індуїстами та мусульманами виникла в спосіб усіх зусиль британського уряду отримати унітарний уряд для Британської Індії та індійських штатів.⁵ Отже, британський уряд схвалив план поділу 3 червня 1947 року та оголосив вирішити питання поділу раз і назавжди до 15 серпня 1947 року. План поділу схвалив можливість для княжих держав приєднатися до Індії або Пакистану на основі релігійної, географічної, культурної та економічної суміжності.

Штат Джамму і Кашмір був переважно мусульманською державою з індуїстським правителем, і його приєднання до Пакистану було природним на основі умов, викладених у плані поділу. Але керівництво Індійського національного конгресу, зокрема Джавахарлал Неру, переконало махараджу Харі Сінгха приєднатися до Індії. Таким чином, махараджа задумав постійну ворожнечу між Індією та Пакистаном після приєднання території до Індії. Отже, з 1947 року Індія та Пакистан мають суперечливі претензії на Кашмір і витрачають мільярди доларів на зміцнення своєї військової могутності.

Культурна ідентичність переконала обидві держави використати військові засоби для повної інтеграції регіону з обома сторонами, але всі їхні зусилля поки що виявилися марними. Індія стверджує, що, будучи найбільшою світською державою, інтеграція Кашміру є важливою. Навпаки, Пакистан стверджує, що Кашмір є незавершеним планом денним теорії «двох націй» і йде далеко в регіоні. Обидві держави неодноразово заявляли, що їхня національна ідентичність є неповною без приєднання Джамму і Кашміру [25].

Цивілізаційне та спільнотне зіткнення завжди було джерелом антагонізму між мусульманами та індуїстами Індії. Жителі Індії індуїсти та сикхи завжди зображували мусульман загарбниками і ніколи не упустили шансу на їхнє винищення. Різанина в Джамму в жовтні 1947 року є одним із прикладів, які можна навести тут. Щоб зробити однозначну оцінку геноциду, важливо оцінити склад населення. Згідно з переписом 1941 року, східну частину Джамму населяло 619 000 осіб, у тому числі 10 000 сикхів і 305 000 войовничих догр раджпутів і брахманів, а також 411 000 мусульман. Складаючи 40 відсотків загального населення, мусульмани Джамму мали тісні географічні, історичні, економічні, етнічні, релігійні та культурні зв'язки з пакистанським Пенджабом, тому вони виступали за приєднання до Пакистану.

Різанина в Джамму не лише змінила демографію регіону, але й оголила лінії розлому між двома цивілізаціями. Воно виявило, що мусульмани та індуїсти були спільнотами, що конкурували, і не мали спільного для гармонійного суспільства.

Отже, індо-пакистанський конфлікт є складною політичною та територіальною проблемою, Індо-пакистанський конфлікт виник внаслідок розподілу колоніальної Індії в 1947 році, що призвело до створення двох незалежних країн - Індії та Пакистану. Цей розподіл ґрунтувався на релігійних розбіжностях, а саме на розділенні хіндуїстського більшинства та

мусульманської меншини. Цивілізаційні особливості цього конфлікту виходять далеко за межі простого територіального суперечливого питання.

Релігійна розбіжність визначає глибокі різниці у світогляді, традиціях та культурних вираженнях індійців і пакистанців. Індійці, переважно хіндуїсти, та пакистанці, переважно мусульмани, зберігають різні культурні витoki, які сформувалися протягом століть. Це визначає не тільки релігійні практики, а й мову, мистецтво, кухню та інші аспекти їхнього життя.

Культурно-релігійні особливості індійців глибоко впливають на їхні погляди, традиції та щоденне життя. Індійці діють в межах багатоаспектної культурної спадщини, що включає в себе різноманітні аспекти, такі як релігія, мова, кухня, мистецтво та соціальні структури.

Релігійна розмаїтість в Індії є вражаючою, але більшість населення практикує індуїзм, буддизм, джайнізм або сикхізм. Релігія грає величезну роль у житті індійців, визначаючи їхні погляди на моральність, сімейні цінності та святкування. Специфічні релігійні обряди та практики, такі як пуджа, медитація та фестивалі, впливають на щоденну рутину та взаємодію в суспільстві.

Соціальні структури в Індії також визначаються культурними та релігійними впливами. Система каст впливає на соціальну ієрархію та взаємодію між різними групами.

Культурно-релігійні особливості пакистанців відзначаються глибоким впливом ісламу та різноманіттям етнічних та культурних традицій. Іслам становить визначальну складову пакистанської ідентичності, визначаючи як релігійний, так і культурний ландшафт країни.

Релігійні обряди та практики відіграють важливу роль у житті пакистанців. Вони відзначають ісламські свята, проводять молитви та виконують інші релігійні обряди, що визначають їхні щоденні рутини та спосіб взаємодії в суспільстві. Мусульманські традиції також впливають на сімейні структури та погляди на ролі чоловіків і жінок.

Мовне розмаїття є ще однією ключовою особливістю. Урду є офіційною мовою, але у різних регіонах Пакистану використовуються різні мови та діалекти. Це відображає багатство культур та етнічних груп у країні.

Етнічна різноманітність Пакистану створює багатшарову культурну картину. Різні етнічні групи, такі як панджабці, сінді, патани, белуджи та інші, мають свої традиції, мистецтво, кухню та музику. Це різноманіття виражається у різних аспектах життя, включаючи одяг, розмовний стиль та святкування.

Соціальні структури в Пакистані також відображають традиційні цінності та ісламські принципи. Родинні зв'язки мають велике значення, а сім'я є основною одиницею суспільства. Концепція колективізму і взаємопідтримки глибоко вбудована в культурну та релігійну тканину пакистанського суспільства.

Ключовою точкою конфлікту став регіон Кашмір, який має велике стратегічне значення для обох країн і став об'єктом численних воєн та напружених ситуацій. Територіальні спори в Кашмірі відображають не лише стратегічне прагнення до контролю, але й враження глибокого національного самоусвідомлення обох народів.

Історія конфлікту доповнює елементи непорозуміння та взаємних образів, які з'явилися внаслідок розподілу та воєн, що виникли між країнами. Це створило складну ситуацію, де історична пам'ять впливає на сприйняття сучасного конфлікту.

Геополітичні впливи зовнішніх сил, зокрема Китаю та Сполучених Штатів, також грають роль у конфлікті, роблячи його більш складним та своєрідним. Різні країни висловлюють підтримку або обурення відносно різних сторін конфлікту згідно своїх геополітичних інтересів.

Отже, можна сказати що індо-пакистанський конфлікт є складною та многогранною проблемою, що базується на ряді етнокультурних та суспільно-конфесійних характеристик.

Етнокультурні аспекти:

1. **Етнічна різноманітність:** Регіон індо-пакистанського конфлікту є домом для різноманітних етнічних груп, таких як панджабці, сінді, патани, кашмірці та інші. Ця різноманітність може призводити до етнічних напружень та конфліктів, особливо в районах, де різні групи співіснують поряд.
2. **Історичні зв'язки:** Довга історія взаємодії та взаємовпливу між різними етнічними групами створює складний контекст для розуміння конфлікту. Культурні та історичні спадщини можуть стати джерелом підозрілостей та непорозумінь.

Суспільно-конфесійні аспекти:

1. **Релігійна розбіжність:** Однією з основних причин розбіжностей є релігійні розбіжності між ісламом та іншими релігіями, зокрема індуїзмом в Індії. Розділення націй в 1947 році, засноване на релігійній основі, призвело до створення Пакистану для мусульман і Індії для інших релігій.
2. **Конфесійний розкол в Кашмірі:** Релігійні розбіжності в Кашмірі є серйозним визначальним фактором конфлікту. Більшість населення Кашміру є мусульманами, але в Індії також є значні групи інших релігій, зокрема індуїзму. Це створює напруженість та протиріччя в контексті національної самостійності та релігійних ідентичностей.
3. **Економічні та соціальні розбіжності:** Крім того, конфлікт може бути підкріплений економічними та соціальними розбіжностями між різними групами населення. Нерівномірний розвиток та доступ до ресурсів може створювати конфліктогенні умови.
4. **Дії держав та політика:** Сприяння та втручання з боку держав, які підтримують різні релігійні чи етнічні групи, може поглиблювати конфлікт. Політика та рішення, прийняті національними урядами, можуть мати великий вплив на конфліктну ситуацію.

Взаємодія цих факторів створює складну картину індо-пакистанського конфлікту, в якій політика, економіка, історія, та релігійні та етнічні

розбіжності взаємодіють та визначають хід подій. Зрозуміння цих аспектів є важливим для розробки стратегій, спрямованих на врегулювання конфлікту та побудову сталого миру в регіоні.

Розв'язання індо-пакистанського конфлікту потребує врахування та розуміння цих цивілізаційних особливостей. Загальний підхід повинен полягати в тому, щоб розглядати конфлікт не лише як політичне питання, але і як складний культурний та релігійний виклик. Збалансований та відкритий діалог, спрямований на спільність і співпрацю, може створити умови для мирного вирішення індо-пакистанського конфлікту.

2.3. Цивілізаційні особливості арабо-ізраїльського протистояння

Арабо-ізраїльський конфлікт є одним із найскладніших та найдовших конфліктів в історії, що триває понад сімдесят років. Початку та продовженню конфлікту сприяє безліч передумов та подій. Його історія може бути розглянута через призму різних етапів та подій [53].

Початок 20 століття: Корені конфлікту можна відслідковувати ще в початковому періоді 20 століття, коли на території Османської імперії почали з'являтися зрушення в національному русі серед арабів та євреїв. Важливим стало створення сіоністичних рухів та згодом Сіоністської організації в 1897 році, яка прагнула відновити національну самобутність єврейського народу в історичних землях.

Перша світова війна та Велика Британія: Після Першої світової війни, Османська імперія зазнала розпаду, і на території Святої Землі було встановлено мандат Великої Британії відповідно до рішення Ліги Націй. Це призвело до збільшення напруги між арабами та євреями, оскільки обидві групи претендували на ту ж саму територію.

Створення держави Ізраїль: В 1947 році ООН прийняла рішення про поділ території на єврейську та арабську держави. Євреї привітали це рішення, тоді як араби виступили проти нього, вважаючи його

несправедливим. У 1948 році Держава Ізраїль оголосила свою незалежність, спричинивши військові дії з арабськими країнами, що призвели до втрат та перемир'я.

Шостиденна війна (1967): У 1967 році відбулася Шістоденна війна, під час якої Ізраїль здобув значні території від Єгипту, Сирії та Йорданії. Це призвело до нових територіальних спорів та поглиблення ворожнечі.

Йом Кіпур (1973): У 1973 році Єгипет та Сирія атакували Ізраїль в рамках Йом Кіпур, що призвело до кривавого конфлікту. Міжнародні тиски змусили сторони підписати перемир'я, але основні питання залишалися невирішеними.

Оселення та інтифада: 1980-і та 1990-і роки були відзначені ростом оселення євреїв на західних берегах та конфліктом в смугу Гази. Періодично виникали арабські виступи (інтифада) проти ізраїльської окупації.

Мирний процес: В 1993 році було укладено Осло I - перше угода між Ізраїлем та Палестинською організацією про автономію на окремих територіях. Проте, мирний процес був далекий від ідеального, і низка конфліктів і терористичних атак затримувала його розвиток.

21 століття: Конфлікт тривав і надалі, з періодичними військовими операціями, терактами та невдалими спробами врегулювання. Зусилля різних міжнародних посередників, таких як Сполучені Штати та Європейський Союз, спрямовані на досягнення мирного врегулювання, не завжди призводили до конструктивних результатів [47].

Сучасність: Ситуація залишається складною, і питання стосовно статусу Єрусалиму, біженців, кордонів та інших спірних пунктів лишаються невирішеними. Конфлікт залишається однією з найбільших проблем у міжнародній політиці.

Згідно то тези організації, яка аналізує конфлікти та розробляє рекомендації для їх вирішення– International Crisis Group (ICG) можна зробити висновок, що попри намагання впровадження тп просування нової інклюзивної моделі миротворчості для ізраїльтян і палестинців і зменшенням

ймовірності смертельних конфліктів між палестинцями та між Ізраїлем і його сусідами, з кожною ескалацією конфлікту, можливість арабо-ізраїльського миру здається більш далекою [40].

Звичайно, цей конфлікт представляє собою непереборну складність, проте його розуміння вимагає не лише політичного, економічного і соціального аналізу, але й врахування глибинних цивілізаційних особливостей. Цей конфлікт укорінений в історії, релігії та культурі обох народів, а його розв'язання вимагатиме не тільки технічних узгоджень, але і глибокого розуміння того, як ці цивілізації сприймають світ, взаємодіють між собою та які особливості вони мають.

Араби — це велика етнічна та культурна група, яка проживає в Аравійському півострові та інших регіонах Сходу і Південного Сходу. Їхня культурна спадщина глибоко укорінена в історії, і вона виявляється у багатьох аспектах їхнього життя. Культурно-релігійні особливості арабів глибоко впливають на їхню поведінку у конфліктах, надаючи цій групі своєрідний характер та специфіку взаємодій. Однією з ключових визначальних рис є важливість групового підходу та сімейних відносин [10].

Релігійно араби в основному віддані ісламу. Більшість арабів є мусульманами, і їхня культура і традиції часто вражаються ісламським світоглядом. Мусульманські свята та обряди відіграють значущу роль у їхньому релігійному житті. Принципи справедливості, терпимості та взаємоповаги, закладені в ісламі, можуть визначати підходи до вирішення конфліктів. У той же час, релігійні переконання роблять важливі для релігійних арабів таке явище як «джихад». Джихад у своєму буквальному сенсі в арабській мові він означає "зусилля" чи "застосування сили". У ісламі це поняття використовується у двох основних контекстах.

По-перше, джихад може бути розглядає як внутрішня духовна боротьба мусульманина за самовдосконалення та відданість вірі. Це може означати зусилля у дотриманні моральних і етичних принципів ісламу, а також у покращенні власного духовного стану.

По-друге, джихад може вказувати на зовнішню боротьбу або воєнні дії. У цьому випадку джихад може бути розгляданий як захист ісламу або його розповсюдження. Проте в ісламі вважається, що воєнна боротьба (джихад збройний) може бути виправданою лише у випадках самооборони, коли інші способи вирішення конфлікту вичерпані.

Важливо розуміти, що термін "джихад" часто стає об'єктом місцевих, культурних та історичних тлумачень. Також, в сучасному світі він може асоціюватися з терористичними діями, хоча більшість мусульман вважають такий вигляд джихаду віроломством і відхиляють його.

Сім'я та спільнота також мають важливе значення в арабському суспільстві. Традиційно араби живуть в розширених сім'ях, і взаємопідтримка в сім'ї є основою їхнього соціального життя. Гостинність вважається великою честю, і гостей часто приймають з великою теплотою та повагою. Сім'я в арабському світі визначає не лише особисту ідентичність, а й соціальний статус та місце в суспільстві. У конфліктній ситуації це може впливати на рішення та дії особи, оскільки вони можуть враховувати не лише власні інтереси, але й думки та очікування своєї сім'ї [60].

Пошана та гідність також вважаються важливими в арабському суспільстві, і порушення цих цінностей може викликати емоційні реакції. У конфліктних ситуаціях араби можуть бути більш вразливими до порушень їхньої гідності, що може призвести до ескалації напруги та конфлікту.

Звичаї та традиції арабів здебільшого формуються на основі їхньої історії, релігії та природних умов регіону. У візуальних мистецтвах, таких як живопис, література та музика, араби розвивали власні традиції, використовуючи характерні орнаменти та мотиви. Таким чином, культура арабів є багатшаровою, різноманітною і глибоко вплетеною в їхнє повсякденне життя.

Основною проблемою ісламської цивілізації є відсутність центральної державної чи релігійної влади, яка б ефективно керувала процесом прийняття рішень. Тому в ісламському світі немає центральної влади, яка могла б

сформулювати чіткий погляд на всіх мусульман. На відміну від інших цивілізацій, першочергова роль належить не національним державам, а скоріше сімейним структурам, племені та спорідненості на першому рівні та цивілізації та релігії на вторинному рівні. Вважається, що навіть сучасні арабські держави є продуктом колоніальної епохи, і насправді вони не дуже злагоджені з точки зору внутрішньої стабільності та єдності.

Інша проблема полягає в непослідовності ісламу, оскільки існує кілька основних конфесій, які сильно ворогують одна з одною. Мусульманські держави намагалися подолати цю проблему шляхом створення транснаціональних організацій, таких як Ісламська конференція, Всесвітній мусульманський конгрес і Ліга мусульманського світу. Ефективність цих організацій досить сумнівна. Проблема полягає в тому, що вони не визнаються всіма мусульманськими державами, оскільки існує постійна підозра, що ці організації слугуватимуть лише інструментом для досягнення регіональної гегемонії для деяких країн-членів, і тому їхні спроби об'єднати всіх мусульман світу не мали успіху [12].

Іудеї - це група людей із своєрідною культурною та релігійною спадщиною, яка виникла на основі єврейського народу. Ключовим елементом їхнього життя є віра в єдиного Бога, що була закладена в Святому Письмі Танах, який включає Тору, Пророків і Писання.

Іудеї вважають себе обраною нацією, що має особливий зв'язок із Богом. Це створює в них глибокий емоційний зв'язок із своєю історією та територією. У конфліктах це може виявитися у сильній обороні своїх прав та інтересів, адже іудеї відчують міцну зв'язаність із своєю землею.

Також, основні концепції толерантності та миролюбства, які присутні в іудаїзмі, можуть впливати на прагнення до мирного вирішення конфліктів. Важливим елементом є принцип "Тікун Олям", що означає "виправлення світу". Віра в ідею виправлення і покращення світу може визначати активну участь у конфліктних ситуаціях для досягнення миру та справедливості.

Для іудеїв сім'я та спільнота мають величезне значення. Традиційно вони цінують сімейні зв'язки та турботу про одне одного. У конфліктних ситуаціях це може виявитися у взаємній допомозі в сім'ях і громадах. Родинна та ком'юнітарна підтримка може стати ключовим чинником при прийнятті рішень та взаємодії в конфліктних умовах..

Релігійний аспект впливає на уявлення іудеїв про свою землю, Єрусалим та Храмний город. Свята місця та історичні території для іудеїв мають особливе значення, і це може викликати сильні емоційні реакції під час конфліктів, особливо в контексті територіальних суперечок. Іудеї відзначають численні релігійні свята, які відображають ключові події їхньої історії, такі як Пасха, Шавуот, Рош Гашана та Йом Кіпур. Ці свята зберігають історичну пам'ять та сприяють утриманню специфічного ритму життя і саме можуть впливати на розуміння часу та подій, включаючи періоди конфліктів. Культурно-релігійні обряди та свята стають важливими в контексті їхнього сприйняття та участі в конфліктах.

Ще однією важливою аспектом іудейської культури є єврейська діаспора. Внаслідок історичних подій, таких як розгортання римської імперії, визволення із вавилонського полону, а також Голокосту, євреї розселені по всьому світу. Це спричинило утворення унікальної глобальної спільноти, яка об'єднується спільною історією та культурою.

Крім релігійних та культурних особливостей, іудеї також внесли важливий вклад у різні сфери людського життя, включаючи науку, мистецтво та економіку. Великий акцент робиться на освіті, адже навчання Торі та іншим священним текстам є невід'ємною частиною іудейської культури. Їхні цінності та традиції залишаються ключовими компонентами їх ідентичності, формуючи унікальну спільноту великого історичного та культурного значення [23].

Безпосередньо важливо визначити, що спільного є між ісламською та іудейською цивілізаціями, тому що пошук спільного між, конфліктуєчими сторонами в одному регіоні, важливо з точки зору побудови миру та стійкого

взаєморозуміння. Це сприяє зменшенню напруги, розбудові довіри та створенню платформи для спільної співпраці. Вивчення та визначення спільних аспектів може стати основою для стійкого діалогу, зміцнюючи соціокультурні зв'язки та сприяючи взаємовигідному партнерству м у різних сферах [33].

Ізраїльська та арабська цивілізації, хоча часто розглядаються як дві ворожі сторони, мають безліч спільних аспектів, які свідчать про складну та взаємопов'язану історію обох народів.

Обидві цивілізації мають багату та стародавню історію, що відзначається численними досягненнями у сферах науки, мистецтва та літератури. Вони можуть пишатися своєю винятковою культурною спадщиною, яка вплинула на світову історію.

Обидві цивілізації мають сильний релігійний вплив, який формує не тільки їхню духовну сутність, але й керує багатьма аспектами суспільного життя. Ізраїль та арабські народи відзначаються своїми святинами, релігійними обрядами та текстовими основами, що становлять важливий елемент їхнього культурного та ідентичного самоусвідомлення.

Мови Іврит та Арабська мають спільні корені, що свідчить про лінгвістичний родовід та історичний обмін між народами. Це створює основу для взаєморозуміння та спілкування між представниками різних культур.

Взаємний вплив на мистецтво та архітектуру також є помітним у традиціях обох народів. Елементи орнаментики, стилізації та способи вираження духовності переплітаються в їхніх творчих виявах.

Важливо пам'ятати, що хоча політичні та релігійні розбіжності можуть визначати відносини між Ізраїлем та арабськими народами, їхня спільна історія та культурні зв'язки свідчать про те, що вони є часткою спільного наслідку та взаємодії в ланцюгу світової історії.

Арабо-ізраїльський конфлікт є вкрай складною та глибоко укоріненою проблемою, в якій цивілізаційні особливості грають ключову роль у формуванні суперечок та визначенні ставлення сторін. Розбіжності між

арабами та ізраїльтянами охоплюють культурні, релігійні, етнічні та історичні питання.

Релігійний аспект відіграє значущу роль у конфлікті через особливе значення земель, на яких стоять святі місця для юдеїв, християн і мусульман. Єрусалим, зокрема, має величезне духовне значення для всіх трьох монотеїстичних релігій, і боротьба за контроль над цими територіями стає джерелом напруги [36].

Етнічні розбіжності також впливають на конфлікт, оскільки іудеї та араби мають відмінні культурні ідентичності та мови. Ці різниці можуть створювати бар'єри для взаєморозуміння та поглиблювати стереотипи.

Історичні події, такі як створення держави Ізраїль у 1948 році та численні війни між арабськими країнами та Ізраїлем, залишають слід в пам'яті обох націй і впливають на їхні стосунки. Різні тлумачення історії та історична пам'ять стають чинниками напруження.

Політичні та геополітичні впливи інших країн, таких як США, Росія та країни Європи, також впливають на хід конфлікту, втручаючись та підтримуючи різні сторони згідно з власними інтересами [73].

Цивілізаційні особливості взаємодіють, визначаючи унікальний контекст конфлікту та роблячи його особливо складним для вирішення. Спільне розуміння та повага до культурних та релігійних відмінностей можуть виявитися ключовими чинниками для досягнення мирного вирішення конфлікту.

Питання етнічної ідентифікації обох сторін конфлікту здається життєво важливим у ізраїльсько-палестинському випадку, «де ідентичності змінювались з часом і часто оскаржувались іншою стороною як такі, що не мають історичного підґрунтя» [22].

Існує два протилежні способи представлення та тлумачення конфлікту. Проізраїльська перспектива наголошує на поверненні на давню батьківщину та героїчних зусиллях піонерів у суворих умовах і на негостинній території. Як такий, сіонізм є законним виявом єврейського націоналізму, особливо

після боротьби за виживання після Другої світової війни. В свою чергу, ропапалестинська перспектива розглядає єврейське національне відродження як приклад експансії європейських колоністів на Близький Схід, як іноземне вторгнення та спробу подолати корінне населення. Прийняття одного нарративу неминуче підірве легітимність іншого нарративу. Тобто, якщо розглядати конфлікт лише через одну з лінз – проізраїльську чи пропалестинську – призводить до низки далекосяжних наслідків. Каплан позначає ці наслідки так: «По-перше, це сильно вплине на те, як зважувати всі історичні дані та як інтерпретувати докази та аргументи, висунуті героями. По-друге, і, можливо, більш серйозно, це означатиме вибір однієї сторони над іншою, схвалюючи основну претензію нарративу та відкидаючи іншу» [15].

Вирішення арабо-ізраїльського конфлікту вимагає врахування та залучення цивілізаційних особливостей обох сторін, зокрема культур, релігій і історії, щоб створити платформу взаєморозуміння та співпраці.

- 1. Діалог і взаєморозуміння:** Сприяти відкритому діалогу між представниками обох спільнот є ключовим для зрозуміння позицій, страхів та аспектів ідентичності кожної сторони. Діалог повинен включати в себе представників різних релігій, культур та етнічних груп.
- 2. Спільні культурні ініціативи:** Сприяти спільним культурним та освітнім ініціативам може сприяти розбірливішому сприйняттю культур та історії кожної сторони. Підтримка ініціатив з міжрелігійного та міжкультурного діалогу може створити форум для вираження думок та обговорення спільних питань. Ініціативи з вивчення історії, культури та традицій обох народів можуть сприяти створенню позитивного сприйняття та подоланню стереотипів.
- 3. Інтернаціональна співпраця та посередництво:** Залучення міжнародних посередників та експертів з культурології може допомогти створити платформу для вирішення конфлікту, враховуючи

цивілізаційні особливості. Міжнародні групи можуть допомагати в розробці програм, що сприяють взаєморозумінню.

4. **Релігійне посередництво:** Залучення віровлад та духовних лідерів з обох сторін може бути корисним для спільного пошуку релігійно обґрунтованих рішень та сприяння толерантності. Зокрема, можна пропонувати діалог між релігійними лідерами, щоб знайти точки зближення та спільні цінності в різних віросповіданнях. Врахування релігійних особливостей та знання того, як певні святі місця мають важливість для обох сторін, може сприяти створенню атмосфери взаєморозуміння.
5. **Економічне співробітництво:** Спільні проекти та економічна співпраця можуть створювати обставини, в яких обидві сторони мають спільні інтереси, що може сприяти розбудові довіри та взаєморозумінню.
6. **Визнання прав людини:** Засади прав людини та рівності можуть слугувати як основа для вирішення конфлікту, спираючись на універсальні цінності, які мають значення для всіх людей, незалежно від їхньої культурної чи релігійної приналежності. Крім того, важливо залучити цивільне суспільство обох сторін до процесу вирішення конфлікту, забезпечивши представлення різних груп та громадянських ініціатив у дискусіях та переговорах. Врахування голосів з різних соціальних і культурних груп може допомогти знайти більш широкий спектр рішень та підтримати їхню ефективність в практиці.

Загальною метою таких ініціатив має бути побудова мостів взаєморозуміння та довіри, розбудова спільних цінностей і прагнення до спільного майбутнього. Залучення цивілізаційних особливостей стає ключовим елементом для створення стійкого миру в регіоні [52].

РОЗДІЛ 3

ВПЛИВ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОГО ВИМІРУ НА РЕГІОНАЛЬНУ СТАБІЛЬНІСТЬ ТА МИРОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ

3.1. Роль міжнародних організацій та механізмів у врегулюванні конфліктів з урахуванням цивілізаційного виміру

Конфлікти, пронизані цивілізаційними розбіжностями, найчастіше призводять до глибоких соціальних і політичних розколів. Міжнародні організації виступають важливим посередником та каталізатором у роботі над вирішенням таких конфліктів, забезпечуючи важливі аспекти миру, безпеки та взаєморозуміння. Саме тому важливо зрозуміти роль міжнародних організацій та механізмів у врегулюванні конфліктів з урахуванням етнокультурних чинників.

Для забезпечення успішного вирішення нестандартних конфліктів, міжнародні організації повинні виявляти високий рівень гнучкості та пристосування до конкретних умов. Важливо підкреслити значення інклюзивного підходу, який враховує інтереси всіх зацікавлених сторін, забезпечуючи їм рівний доступ до процесів врегулювання.

Міжнародні організації також повинні розглядати корені конфлікту та причини його виникнення. Це включає вивчення історії, культурних та релігійних традицій, які можуть впливати на динаміку конфлікту. Здійснення глибокого аналізу дозволяє розробити більш ефективні стратегії, спрямовані на вирішення кореневих причин конфлікту, а не тільки його симптомів.

Однією з ключових складових успіху є розбудова довіри між конфліктуючими сторонами. Міжнародні організації можуть використовувати різні механізми, такі як дипломатія, відкритий діалог та спільні проекти, для створення позитивного обміну та побудови довіри.

Необхідно враховувати, що врегулювання конфліктів — це довготривалий процес, і успіх вимагає терпіння та сталості. Міжнародні організації повинні залишатися віддані своїй меті, навіть у випадках, коли врегулювання виявляється складним або тривалим.

Врегулювання конфліктів є важливою складовою завдання міжнародних організацій, таких як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейський Союз, та інші. З одного боку, цивілізаційні особливості конфліктів можуть поглиблювати протистояння, а з іншого - створювати можливості для побудови миру.

Спроби міжнародних організацій врегулювати конфлікти зазвичай включають ряд дій та стратегій. По-перше, миротворчі операції грають ключову роль в забезпеченні безпеки та стабільності в конфліктних регіонах. Миротворці надають можливість врегулювати суперечності, надаючи захист вразливим групам та сприяючи процесам взаєморозуміння.

Друга важлива роль міжнародних організацій полягає в дипломатичних та посередницьких зусиллях. Ці організації володіють необхідною експертизою та ресурсами для сприяння діалогу між конфліктуючими сторонами, зокрема враховуючи їхні нестандартні аспекти.

Підтримка гуманітарних ініціатив є ще однією ключовою роллю міжнародних організацій у врегулюванні конфліктів. Забезпечення гуманітарної допомоги населенню, що постраждало від конфлікту, є важливим елементом для побудови довіри та сприяння процесам врегулювання.

Важливо також враховувати роль міжнаціонального діалогу та освітніх ініціатив. Міжнародні організації можуть сприяти створенню платформ для відкритого обговорення проблем, пов'язаних з етнічними та конфесійними розбіжностями, та розвивати освітні програми, спрямовані на підвищення рівня свідомості та взаєморозуміння між різними групами. Крім того, міжнародні організації вносять суттєвий внесок у захист прав людини в контексті етнокультурних конфліктів. Вони можуть виступати в ролі

наглядачів за порушеннями прав, вживати заходів для їх усунення та відстоювання прав та свобод.

Фінансова підтримка проектів врегулювання конфліктів також важлива для забезпечення успіху міжнародних зусиль. Міжнародні організації можуть виділяти кошти на розвиток та впровадження програм, спрямованих на створення стійкої платформи для врегулювання конфлікту та примирення.

У своїх діях міжнародні організації повинні приділяти особливу увагу різноманітним культурним та релігійним відмінностям, які існують у конфліктних регіонах. Розуміння цих особливостей дозволяє забезпечити більш ефективні та адаптовані стратегії врегулювання.

Наприклад, врахування релігійних святинь, традицій, і символів у планах миротворчості та врегулювання може покращити сприйняття та прийняття заходів між конфліктуючими сторонами. Також важливо розвивати взаєморозуміння і толерантність серед учасників конфлікту шляхом сприяння освіти та обміну культурним досвідом.

Щоб організація могла ефективно використовувати ресурси у своїх методах вирішення конфліктів, уникнення насильства має бути пріоритетним. Відсутність трансформаційного миру часто призводить до повторення конфліктів, через що міжнародні організації потребують повторного втручання в ту саму країну. Найкращий спосіб досягти цієї мети — сприяти миру серед населення країни. Все ще правдою є те, що більш інклюзивний підхід до вирішення конфлікту міжнародними організаціями може бути більш ефективним для самої установи та, зрештою, для країни. Це пояснюється тим, що він може запобігти подальшому конфлікту шляхом зміцнення довіри між миротворцями та населенням і підвищення ймовірності того, що мир триватиме [81].

Усі ці стратегії взаємодіють для створення комплексного підходу до врегулювання конфліктів. Вони відображають різні аспекти впливу міжнародних організацій на проблематику конфліктів, сприяючи миру, стабільності та розвитку суспільства.

Можемо сказати що, міжнародні організації несуть відповідальність за створення умов для сталого миру та безпеки. Вони мають потенціал впливати на формування політики, створювати форуми для взаєморозуміння та впроваджувати практичні ініціативи. Зрозуміння та ефективна реакція на різні аспекти конфліктів — це ключовий елемент стратегії, спрямованої на стале врегулювання та побудову миру у світі, де етнічні та релігійні розбіжності визначають складну картину сучасного геополітичного ландшафту.

У заключенні, міжнародні організації відіграють важливу роль у врегулюванні конфліктів з урахуванням цивілізаційного виміру. Їхня робота охоплює великий спектр заходів, спрямованих на забезпечення миру, безпеки та прав людини в контексті різноманітних культурних та релігійних реалій. Важливо підкреслити, що успіх врегулювання конфліктів полягає у глибокому розумінні і увазі до культурних реалій та потреб громадян у конфліктних регіонах.

Міжнародні механізми, такі як дипломатичні угоди, миротворчі місії та гуманітарні ініціативи, грають одну з ключових ролей у врегулюванні таких конфліктів та створенні фундаменту для миру та взаєморозуміння.

Миротворчі місії відіграють критичну роль у забезпеченні безпеки та примирення. Вони надають можливість міжнародним силам втручатися та контролювати конфліктні області, розмежовувати сторони та запобігати подальшому ескалації насильства. Врахування етно-конфесійних чинників є ключовим аспектом при розгляді завдань та мандатів миротворчих сил, адже це допомагає врахувати унікальні потреби та очікування різних культурних та релігійних груп.

Гуманітарні ініціативи виступають ще однією складовою врегулювання конфліктів. Міжнародні організації, такі як Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) та Верховний комісар ООН з прав людини, забезпечують гуманітарну допомогу та захист прав людини в конфліктних зонах.

Позитивний вплив можна спостерігати також у розвитку довгострокових стратегій взаємодії та побудови довіри між релігійними та етнічними групами. Програми освіти та обміну, підтримані міжнародними механізмами, сприяють зменшенню стереотипів та виробленню позитивного сприйняття різних культур. У більшості випадків релігія розглядається як мотив конфлікту. Однак релігія не завжди є причиною насильства; це також невід'ємний фактор у процесі розбудови миру та примирення. Як приклад, можна принести внесок Національної ради церков Кенії (НССК) у розбудову миру після насильства після виборів у Кенії у 2007 році. Національна рада церков Кенії взяла на себе миттєву гуманітарну та миротворчу роль під час виборів 2007 року. Було надано психосоціальну підтримку для вирішення питань травми, спричиненої втратою життів та заподіянням емоційної та фізичної шкоди. Крім того, проводилося забезпечення продовольчими та непродовольчими товарами. Крім того, були проведені семінари з розвитку потенціалу для лідерів церков, щоб розвинути їхній потенціал у навичках медіації та миротворчості. Крім того, були проведені екуменічні спільні служби за участю християн, мусульман та індуїстів .

Нарешті, Рада була залучена до впливу на ухвалення таких законодавчих актів, як Закон про правду, справедливість і примирення, Закон про національну згуртованість та інтеграцію, Закон про перегляд Конституції 2008 року та Закон про захист свідків у парламенті Кенії [48].

Важливо підкреслити, що ефективне врегулювання конфліктів вимагає глибокого розуміння культурних та релігійних особливостей конфліктних груп. Міжнародні механізми повинні бути гнучкими та готовими пристосовуватися до унікальних вимог кожного конфлікту, не залишаючи осторонь етнокультурні аспекти.

Міжнародні механізми також можуть виявляти тиск на конфліктні сторони, щоб вони дотримувалися стандартів міжнародного права та угод, які гарантують права етнічних та релігійних груп. Застосування економічних

санкцій або обмежень може слугувати стимулом для дотримання зобов'язань та відкриття діалогу.

Важливою частиною роботи міжнародних механізмів є ініціювання обговорень та діалогу між конфліктуючими сторонами. Сприяючи відкритій комунікації та пошуку компромісів, міжнародні організації сприяють вирішенню суперечностей на мирних та конструктивних засадах.

Зокрема, ініціативи щодо побудови діалогу та примирення на міжнародному рівні можуть включати проведення конференцій, форумів, обмінів досвідом та культурних заходів. Такі заходи сприяють взаєморозумінню, співпраці та побудові територіальної стабільності.

Успішне врегулювання етно-конфесійних конфліктів за допомогою міжнародних механізмів може включати активну участь цивільного суспільства та міжнародних неурядових організацій. Вони можуть відігравати роль спостерігачів, адвокатів прав людини та ініціаторів проектів, спрямованих на врегулювання конфлікту та відновлення соціально-економічної стабільності.

У зоні конфлікту, особливо там, де відчутний вплив етно-конфесійних розбіжностей, важливо залучити місцеві громади та їх представників до процесу врегулювання. Міжнародні механізми можуть стимулювати участь місцевих лідерів та ініціювати програми, спрямовані на взаєморозуміння та спільні інтереси.

Окрім того, важливо розглядати перспективи регіонального врегулювання та співпраці. Регіональні організації можуть відігравати ключову роль у сприянні мирним домовленостям та встановленні стійкого співробітництва між державами, особливо коли конфлікт має регіональний вимір.

Усі ці заходи повинні базуватися на глибокому розумінні культурних, історичних та релігійних особливостей конфліктних регіонів. Міжнародні механізми мають докладно вивчати контекст, в якому розвивається конфлікт, та адаптувати свої стратегії відповідно до цих реалій.

Загалом, роль міжнародних механізмів у врегулюванні міжкультурних конфліктів є багатогранною та комплексною. Вони виконують роль посередників, правозахисників, каталізаторів дипломатичних процесів та сприяють створенню передумов для стійкого миру. Своєю роботою вони визначають засади справедливості, толерантності та рівноправ'я, що є важливими аспектами побудови гармонійного суспільства в умовах різноманітності та культурного плюралізму.

Роль міжнародних організацій та механізмів у врегулюванні конфліктів з урахуванням цивілізаційного виміру є критичною для досягнення стійкого та справедливого миру в сучасному світі. Це означає врахування культурних, релігійних та етнічних аспектів конфлікту та використання їх для побудови діалогу та взаєморозуміння.

Ефективність та дієвість міжнародної організації є відображенням результативності та ефективності співробітництва між її державами-членами. Крім того, іншими показниками ефективності міжнародної організації є якість угоди та наявність у ній практичних інструментів для досягнення конкретної мети, яку доручено досягти організації.

Централізація колективних дій, яка стала можливою завдяки міжнародним організаціям, ефективно відображає та захищає інтереси держав-членів. Вони пропонують більш надійну підтримку для взаємодії держав, чим більша централізація. Це відбувається тому, що ці групи створені як нейтральні майданчики для переговорів, формування політичних альянсів і дотримання міжнародних норм, де дисбаланс сил усувається. Держави можуть взаємодіяти таким чином, щоб захищати їхні інтереси.

Виходячи з усього вище вказаного, роль міжнародних механізмів у врегулюванні етно-конфесійних конфліктів є невід'ємною та визначальною. Спрямовані на дипломатію, миротворчі місії та гуманітарну допомогу, вони створюють умови для миру та взаєморозуміння, а також враховують особливості різних культур і релігій. При цьому важливо не тільки реагувати

на конфлікти, але й активно працювати на їх запобігання та побудову стійкого миру через освіту, діалог і взаєморозуміння [42].

3.2. Шляхи побудови міжкультурного діалогу та взаєморозуміння для запобігання регіональним конфліктам.

Наше культурне середовище швидко змінюється і стає все більш різноманітним. Культурне розмаїття є важливою умовою людського суспільства, спричинене транскордонною міграцією, претензіями національних та інших меншин на окрему культурну ідентичність, культурними наслідками глобалізації, зростаючою взаємозалежністю між усіма регіонами світу та прогресом інформації та засоби комунікації. Все більше і більше людей живуть у «мультикультурному» нормальному середовищі і змушені керувати власною різноманітною культурною приналежністю.

Культурне розмаїття також є економічним, соціальним і політичним плюсом, який необхідно розвивати та належним чином управляти. З іншого боку, збільшення культурного розмаїття породжує нові соціальні та політичні виклики. Культурна різноманітність часто викликає страх і неприйняття. Стереотипи, расизм, ксенофобія, нетерпимість, дискримінація та насильство можуть загрожувати миру та самій суті місцевих і національних спільнот.

Діалог між культурами, найдавніший і найосновніший спосіб демократичної розмови, є протиотрутою від неприйняття та насильства. Його мета полягає в тому, щоб ми могли жити разом мирно та конструктивно в мультикультурному світі та розвивати почуття спільності та приналежності

Міжкультурний діалог стає ключовим елементом в умовах сучасного глобалізованого світу, де різноманіття культур і традицій стає не лише реальністю, але й важливим фактором суспільного розвитку. Цей діалог

визначається не лише взаємодією між різними етнічними групами, але і сприяє взаєморозумінню, толерантності та побудові стійкого світу.

Однією з ключових причин, чому важливо активно розвивати міжкультурний діалог, є необхідність вирішення складних проблем, які виникають у зв'язку з різницею в культурних цінностях і поглядах. Конфлікти на етнічних чи культурних ґрунтах можуть мати серйозні наслідки для суспільства, порушуючи мир та стабільність. Міжкультурний діалог допомагає запобігти або вирішити такі конфлікти, розкриваючи спільні підходи та прагнення всіх сторін.

Ще однією важливою складовою міжкультурного діалогу є взаєморозуміння, яке сприяє будівництву довіри між різними культурами. Непорозуміння, стереотипи та упереджені уявлення можуть призвести до конфліктів та взаємної неприязності. Тобто, спільна комунікація дозволяє людям відкривати для себе нові горизонти, розуміти, чому інші культури мають ті чи інші особливості, і виявляти спільні цінності.

З іншого боку, будівництво міжкультурного діалогу є ключовим для забезпечення сталого розвитку та успішної глобальної співпраці. У сучасному світі багато проблем, таких як зміни клімату, економічні кризи, пандемії, потребують спільних зусиль та об'єднання різних культур. Тобто він стає інструментом вирішення глобальних викликів, оскільки він дозволяє людям розробляти спільні стратегії та діяти в інтересах глобального блага.

Важливим фактором чому важливо будувати інтернаціональний зв'язок, це те що сприяє розвитку культурної креативності і інновацій. Взаємодія між різними культурами може привести до виникнення нових ідей, підходів та технологій. Обмін досвідом та знанням різних груп людей з різних культур стимулює творчий процес і розвиває суспільство в цілому.

Таким чином, міжкультурний діалог визначається як необхідність, так і можливість для сучасного світу. Його розвиток визначає спроможність суспільства адаптуватися до нових умов, будувати гармонійні відносини та

розвиватися в напрямку, що сприяє взаєморозумінню, толерантності та співпраці.

Виходячи з вищевказаного, важливість міжкультурної комунікації у запобіганні конфліктам полягає в тому, що вона допомагає розбиратися у різних культурних підходах, уникати стереотипів і непорозумінь, що можуть виникнути через різницю в цінностях та переконаннях.

Міжкультурний діалог важливо розглядати як інструмент вирішення не лише конфліктів на міждержавному рівні, але і внутрішніх протиріч, пов'язаних із культурними відмінностями. Наприклад, в багатьох сучасних суспільствах можна спостерігати напруженість у зв'язку з міграційними процесами та формуванням багатокультурних спільнот. Отож можна вирішувати конфлікти через зближення різних культурних груп, сприяючи розумінню їхніх потреб та аспірацій.

Люди, які активно взаємодіють та спілкуються з представниками інших культур, стають більш обізнаними та здатними приймати різноманіття, а не бачити його як загрозу. Це, в свою чергу, сприяє зменшенню конфліктів, адже люди стають більш відкритими до розуміння та прийняття різниці.

Міжкультурний діалог також може виступати як запобіжник конфліктів шляхом формування конструктивного спілкування та міжособистісних відносин. Відкритий та дотримуючись принципів діалогу спосіб сприяє будівництву довіри, що є ключовим чинником у розробці рішень, спрямованих на вирішення конфліктів.

Міжкультурний діалог також визначається здатністю розвивати глибокі та стійкі відносини між різними культурами. Відмова від стереотипів і прийняття інших людей як унікальних особистостей дозволяє створити позитивне середовище для спільної діяльності та співпраці. У міру того, як спілкування зближує різні культури, вони можуть взаємодіяти на більш глибокому рівні, розвивати спільні інтереси та спільні цілі, що зменшує ймовірність конфліктів.

Крім того, міжкультурний діалог виступає як засіб профілактики соціальних конфліктів, пов'язаних із культурною несумісністю. Він дозволяє виявляти та розуміти обтяжливі проблеми, такі як культурний імперіалізм, стереотипи, дискримінація, що можуть викликати напруження в суспільстві. Міжкультурний діалог сприяє формуванню критичного підходу до цих проблем, а також створенню стратегій їх вирішення.

У ситуаціях конфліктів між різними культурами, міжкультурний діалог може виступати медіатором, допомагаючи врегулювати суперечності та знаходити компроміси. Замість ескалації суперечок, взаєморозуміння і відкритий діалог дозволяють знаходити спільні рішення, які задовольняють інтереси всіх сторін. Це створює стійкі основи для подальшої співпраці та спільного розвитку.

Не менш важливим аспектом є відзначення ролі міжнаціональних та міждержавних організацій у підтримці міжкультурного діалогу. Дипломатичні відносини, спільні ініціативи та міжнаціональні обміни стають платформою для взаємодії різних культур на рівні влади та представництва країн, що допомагає вирішувати міжнаціональні конфлікти та стимулює обмін ідеями.

Отже, міжкультурний діалог грає ключову роль у запобіганні конфліктам та підтриманні гармонійних відносин у світі. Його значущість полягає у тому, що він не лише реагує на конфлікти, але й створює передумови для їхнього уникнення через взаєморозуміння, толерантність та побудову взаємовигідних відносин між різними культурами.

У цьому контексті, міжкультурний діалог виступає не лише як засіб взаєморозуміння, але й як ключовий компонент для запобігання конфліктам.

Незважаючи на потенційні переваги такого сценарію, існують великі виклики, які ускладнюють завдання побудови міжкультурного діалогу і сприяють виникненню конфліктів. Одним із ключових викликів є культурний імперіалізм та домінування одних культурних цінностей над іншими.

У глобалізованому світі деякі культури виявляють тенденцію виступати як "сильніші" чи "домінуючі", встановлюючи свої норми і стандарти, що може викликати опір та конфлікти з менш представленими культурами. Культурний імперіалізм може привести до втрати автентичності та викликати реакцію відстоювання ідентичності, що потенційно перетворюється на конфлікти.

Ще однією проблемою є культурні стереотипи та упередження, які можуть виникати в результаті неправильного розуміння або прийняття загальних уявлень про певні культури. Стереотипи можуть призвести до неправильної оцінки та поведінкових відповідей, що стає справжнім підґрунтям для конфліктів. Зменшення цих упереджень вимагає удосконалення освітніх програм та розбудови відкритого діалогу між різними культурами [99].

Також важливим викликом є релігійні розбіжності, які можуть призвести до напружених відносин і конфліктів, які мають як культурні, так і геополітичні корені. Забезпечення релігійної свободи, розуміння та повага до різних релігійних переконань є важливим елементом побудови міжкультурного діалогу та запобігання конфліктам.

Багато країн стикаються із викликами, пов'язаними із міграційними потоками та формуванням багатокультурних суспільств. Це може викликати напруження, невпевненість та конфлікти між різними групами. Забезпечення інтеграції та взаєморозуміння між різними культурами в умовах міграції стає важливим завданням для уникнення конфліктів.

Напередодні інформаційної ери, викликом також є популярність соціальних мереж та масових медіа, які можуть поширювати спрощені або вигадані інформації про інші культури. Це може поглибити стереотипи та сприяти появі конфліктів, адже інформаційний вплив може бути сильним та шкідливим для взаєморозуміння [3].

Осміслене будівництво діалогу може виявитися ефективним інструментом, спрямованим на підтримку гармонійних відносин та

вирішення потенційних суперечностей. У загальному розумінні мета міжкультурного діалогу полягає в тому, щоб навчитися мирно співіснувати разом у мультикультурному світі та розвинути почуття спільності та приналежності. Міжкультурний діалог також може бути інструментом запобігання та вирішення конфліктів шляхом посилення поваги до прав людини, демократії та верховенства права. Зокрема, можна визначити такі його цілі:

- Ділитися баченням світу, розуміти та вчитися у тих, хто бачить світ не так, як ми;
- Визначити схожість і відмінності між різними культурними традиціями та уявленнями;
- Досягти консенсусу щодо того, що суперечки не можна вирішувати насильством;
- Допомогати демократично керувати культурним розмаїттям, вносячи необхідні корективи до всіх типів існуючих соціальних і політичних домовленостей;
- Подолання розриву між тими, хто сприймає різноманітність як загрозу, і тими, хто розглядає її як збагачення;
- Поділитися передовим досвідом, зокрема, у сферах міжкультурного діалогу, демократичного управління соціальною різноманітністю та сприяння соціальній єдності;
- Спільно розвивати нові проекти.

Особливо важливо описати умови, «сприятливих чинників», які характеризують справжній змістовний міжкультурний діалог. Виходячи з наявного досвіду, можна запропонувати щонайменше шість важливих умов, які повинні бути виконані з самого початку або досягнуті в процесі:

- Рівна гідність усіх учасників;
- добровільність вступу в діалог;
- мислення (з обох сторін), що характеризується відкритістю, цікавістю та відданістю, а також відсутністю бажання «перемагати» в діалозі;

- Готовність розглядати як культурні подібності, так і відмінності;
- мінімальний рівень знань про відмінні риси власної та «чужої» культури;
- Здатність знаходити спільну мову для розуміння та поваги культурних відмінностей.

Одним із фундаментальних аспектів побудови міжкультурного діалогу є освіта. Знання та розуміння різноманітних культур, їхніх історій, традицій і цінностей розширює горизонти та сприяє розвитку культурної компетентності. Освіта, спрямована на вивчення інших культур, сприяє зниженню стереотипів та упереджень, що може бути важливим фактором у запобіганні конфліктів. Прикладом такого є демонстрація «місць пам'яті», які символізують і сприяють примиренню між громадами в рамках загального процесу культурного зближення.

Другим ключовим аспектом є активна стимуляція міжнаціональних обмінів та спільних ініціатив. Взаємодія між представниками різних культур на різних рівнях, таких як студентські обміни, волонтерські програми та спільні проекти, відкриває можливості для взаєморозуміння та поглиблення співпраці. Це може створити позитивні відносини та розбудувати взаємну довіру, яка служить засобом запобігання можливим конфліктам.

Важливою складовою є підтримка толерантності та відкритості в суспільстві. Сприяння атмосфері поваги до культурної різноманітності сприяє побудові позитивного взаємодії, що, в свою чергу, стає запорукою уникнення антагонізму. Уряди та громадські організації повинні виступати за підтримку рівноправ'я та відкритості, створюючи умови для співіснування різних культур у гармонії.

Далі, важливим фактором в побудові міжкультурного діалогу є підтримка двосторонніх обмінів, які сприяють взаєморозумінню та обміну досвідом. Це може включати економічний, науковий та культурний обмін, які стають мостом для об'єднання різних груп. Економічний обмін може

виявитися каталізатором спільних інтересів, а культурні обміни можуть призвести до взаємної інтеграції та розуміння.

Крім того, важливою аспектом є активна взаємодія на міжурядовому рівні. Міжнародні організації та дипломатичні зусилля грають визначальну роль у створенні умов для міжкультурного діалогу. Співпраця на міждержавному рівні включає дипломатичні переговори, розвиток спільних ініціатив та розробку стратегій для вирішення потенційних конфліктів.

Ще однією важливою аспектною складовою є розвиток міжкультурних навичок у кожному індивіді. Сприяння вмінню слухати, розуміти і приймати точки зору інших, навіть якщо вони відрізняються від власних, є визнаним засобом підвищення рівня міжкультурної компетентності. Саме ці навички можуть служити запобіжником конфліктів, оскільки люди стають більш гнучкими та відкритими до розгляду альтернативних поглядів. Тобто, дозвіл спільнотам і групам, які зазнають дискримінації та стигматизації, брати участь у розробці проєктів, спрямованих на протидію культурним стереотипам. Існують різні стратегії, такі як розширення контактів між членами різних груп, впровадження міжкультурних компетенцій у шкільні програми та проведення культурних фестивалів.

Крім того, важливою є взаємодія громадянського суспільства та неурядових організацій для забезпечення участі широких верств населення в міжкультурному діалозі. Програми сприяння громадянській активності та розвитку культурних ініціатив можуть стати ефективним засобом впливу на відносини між різними культурами та зменшенням конфліктів у суспільстві. Як приклад, можна взяти розвиток реальних та віртуальних просторів та створення умов для культурної взаємодії, особливо в контексті конфлікту між громадами. Неформальні мережі на місцевому рівні або на рівні громади можуть зіграти важливу роль у узгодженні різних точок зору, особливо коли вони залучають зазвичай виключені групи, такі як жінки та діти.

Не менш важливим є врахування гендерного аспекту у міжкультурному діалозі. Залучення різних гендерних груп до обговорень, прийняття рішень та

взаємодії сприяє збалансованому та широкому сприйняттю культурних різниць. Це може вберегти від конфліктів, пов'язаних із гендерною нерівністю, та сприяти вирішенню таких питань на засадах рівності та поваги.

У заключенні, побудова міжкультурного діалогу для запобігання конфліктам є важливим завданням для всіх сучасних суспільств. Запровадження освітніх програм, стимулювання міжнаціональних обмінів, розвиток толерантності та взаєморозуміння, сприяння гендерній рівності та активна підтримка громадянського суспільства - це лише деякі шляхи, які можуть сприяти побудові конструктивного міжкультурного діалогу. Важливо враховувати, що це завдання потребує взаємодії всіх рівнів суспільства, від індивідів до міжнародних інституцій, для створення гармонійного світу.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що для успішного запобігання конфліктам між культурами необхідно активно працювати над побудовою міжкультурного діалогу на всіх рівнях. Це включає в себе освітні заходи, сприяння обмінам та взаємодії, розвиток толерантності та відкритості, підтримку двосторонніх обмінів та міжурядової співпраці. Надійний механізм міжкультурного діалогу є основою для гармонійних відносин та сприяє утриманню суспільства від конфліктів, пов'язаних з культурною різницею.

Узагальнюючи, міжкультурний діалог є єдиною стійкою відповіддю на протиріччя на основі ідентичності та расової напруги. Без сприяння такому діалогу різноманітність може сприйматися як обмеження ідентичності або як непереборна відмінність, що стримує взаємодію між етнічними, культурними чи релігійними спільнотами. Культурний виклик, що стоїть перед кожним мультикультурним суспільством, полягає в тому, щоб збалансувати повагу до культурних відмінностей із просуванням спільних цінностей. В цьому контексті міжкультурний діалог є необхідним інструментом для уникнення конфліктів, розбудови взаєморозуміння та створення гармонійного

суспільства, ґрунованого на повазі до культурної різноманітності та спільних цінностях.

3.3. Перспективи вирішення регіональних конфліктів

Регіоналізм і багатосторонність загалом привертають значну увагу в політичних та інтелектуальних спільнотах. У сфері безпеки цей інтерес можна простежити за низкою подій. Одним з них є регіоналізація міжнародної безпеки, спричинена драматичною зміною динаміки міжнародної політичної системи. За відсутності нової всеосяжної та головної динаміки безпеки на глобальному рівні внутрішні, двосторонні та регіональні динаміки стали більш помітними, і їх потрібно розглядати в власних умовах.

Зараз набагато більш необхідно і можливо, наприклад, обговорювати безпеку в Азії, Європі, Латинській Америці, Африці та на Близькому Сході в регіональному та субрегіональному контекстах, цілком незалежно від глобальної динаміки чи подій в інших регіонах. Незважаючи на те, що інтереси та зв'язки, що виникають із залучення зовнішніх сил, усе ще слід брати до уваги, контекст якісно відрізняється від епохи холодної війни, коли динаміка конфлікту наддержав пронизувала й у багатьох випадках підкорювала локальну динаміку конфліктів.

Регіональний конфлікт може виникати через різні фактори, включаючи політичні, економічні, соціальні та культурні відмінності. Вплив регіонального конфлікту може бути широко поширеним і далекосяжним, впливаючи на життя мільйонів людей і перешкоджаючи економічному та соціальному розвитку. Як наслідок, розуміння причин регіонального конфлікту та розробка стратегій його вирішення є критично важливими для сприяння глобальному миру та стабільності. У регіональних конфліктах психологія миру може зіграти значну роль у розумінні глибинних причин і розробці ефективних стратегій їх усунення.

Вирішення регіональних конфліктів є надзвичайно складною задачею, оскільки вона включає в себе багато чинників, які взаємодіють між собою в унікальних контекстах кожного конфлікту.

Для досягнення успішних результатів важливо враховувати історичні, культурні та соціальні аспекти кожного конфлікту. Процес вирішення повинен бути призначений не лише на визначення політичних компромісів, але і на побудову спільної ідентичності та взаєморозуміння. Наприклад, у Балканському регіоні, ініціативи з реконструкції та підтримки культурного обміну можуть сприяти примиренню після конфліктів минулих десятиліть.

Регіональні конфліктні формування зазвичай характеризуються фундаментальними, взаємопов'язаними мережами та процесами в регіоні: інституційна слабкість однієї або кількох держав, регіональна конкуренція у сфері безпеки, паралельна та транснаціональна неформальна економіка, транскордонні соціальні мережі, незаконна торгівля та торгівля, експлуатація природних ресурсів, мілітаризація постачання зброї та транскордонні збройні групи. Хоча первинні характеристики комплексів регіональних конфліктів були зазначені вище, більш складним завданням є точне визначення найбільш помітних взаємозв'язків між цими вісьмома динаміками та частотою та продовженням регіонального масштабного насильства. Іншими словами, які саме причинні аргументи найкраще пояснюють утворення регіонального конфлікту? Одним із кроків до відповіді на це запитання, а потім до формулювання відповідної відповіді політики є визнання того, що держави обов'язково є будівельними блоками для успішного регіонального миробудування. Таким чином, проблема постає передусім у термінах першого пункту, перерахованого вище: інституційні слабкості однієї чи кількох держав. Розглядаючи з макроісторичної перспективи, основна проблема полягає в процесі державного будівництва, який без взаємності передбачає різні форми хижачтва щодо цивільного населення. Крім того, держави також формуються тим, як вони інтегровані в глобальну систему, що свідчить про необхідність також зосередитися на національному та

міжнародному рівнях, щоб правильно зрозуміти події на регіональному рівні. Основним довгостроковим завданням може бути пошук нових способів створення сталого, безпечного зовнішнього середовища для нестабільних держав.

Одним із кроків до відповіді на це запитання, а потім до формулювання відповідної відповіді політики є визнання того, що держави обов'язково є будівельними блоками для успішного регіонального миробудування. Таким чином, проблема постає передусім у термінах першого пункту, перерахованого вище: інституційні слабкості однієї чи кількох держав. Розглядаючи з макроісторичної перспективи, основна проблема полягає в процесі державного будівництва, який без взаємності передбачає різні форми хижацтва щодо цивільного населення. Крім того, держави також формуються тим, як вони інтегровані в глобальну систему, що свідчить про необхідність також зосередитися на національному та міжнародному рівнях, щоб правильно зрозуміти події на регіональному рівні. Основним довгостроковим завданням може бути пошук нових способів створення сталого, безпечного зовнішнього середовища для нестабільних держав. Безпосередньо миротворчі зусилля, спрямовані на комплекси регіональних конфліктів, можуть прийняти одну або більше з принаймні чотирьох різних форм: комплексної, тактичної, стратегічної та мережевої. Один з основних підходів до вирішення регіональних конфліктів - це дипломатичні переговори. Дипломатія сприяє знаходженню спільних точок зору та підписанню мирних угод, які можуть задовольнити інтереси всіх сторін. На прикладі вирішення конфлікту в Сирії можна побачити, як активна роль міжнародних посередників та дипломатів може сприяти зменшенню напруження та встановленню діалогу між конфліктуючими сторонами.

Додатково, важливим аспектом є залучення всебічної міжнародної підтримки. Міжнародні організації, такі як ООН, Європейський союз та Інші, можуть відігравати роль посередників, сприяючи діалогу та розробці мирних рішень. Міжнародна спільнота може встановлювати санкції або надавати

економічну допомогу, щоб стимулювати вирішення конфліктів та створити умови для розвитку стійкого миру.

Ще однією перспективою є розвиток економічних відносин та співпраці між конфліктуючими сторонами. Інтеграція через економічні проекти може створити спільні інтереси, які відводять вторинний план релігійних чи етнічних розбіжностей. Прикладом може служити Європейський союз, який, завдяки своїм економічним ініціативам, сприяє стабільності та зменшенню конфліктів у регіоні.

Особливу увагу слід приділити ролі громадянського суспільства та національних лідерів у розвитку внутрішнього діалогу та побудові національної єдності. Процеси примирення, створення об'єднуючих національних ідентичностей та взаєморозуміння можуть грати важливу роль у вирішенні конфліктів. Діяльність лідерів, спрямована на об'єднання, може визначати успіхи або невдачі вирішення конфлікту.

Однак важливо пам'ятати, що кожен регіональний конфлікт є унікальним, і вирішення його вимагає індивідуального підходу. Наприклад, подолання десятиліття тривалих конфліктів у Сирії чи на Близькому Сході вимагає системного підходу до геополітичних, релігійних та етнічних проблем.

Важливо відміти таке явище, як організація регіонів заради миру – це складний процес, який вимагає врахування багатьох факторів, зокрема політичних, економічних, соціальних і культурних відмінностей. Як підгалузь психології, психологія миру відіграє вирішальну роль у розумінні психологічних і соціальних факторів, що сприяють конфліктам і насильству в регіонах, а також у розробці заходів і стратегій сприяння миру та стабільності. Одним із найважливіших аспектів організації регіонів для миру є сприяння політичній стабільності. Політична стабільність має вирішальне значення для миру, оскільки вона дозволяє мирно розв'язувати конфлікти та ефективно керувати регіоном. Політичній стабільності можна сприяти

шляхом розвитку демократичних інститутів, таких як вільні та чесні вибори, верховенство права та незалежна судова система.

Іншим важливим аспектом організації регіонів для миру є сприяння економічному розвитку. Економічний розвиток може допомогти зменшити бідність і різницю в доходах, які часто є причиною конфлікту. Крім того, економічний розвиток надає людям ресурси та можливості, необхідні для покращення свого життя, що може зменшити напругу та сприяти миру. Культурна різноманітність є ще одним важливим аспектом організації регіонів для миру. Визнання та цінування культурних відмінностей може допомогти зменшити напругу та сприяти взаєморозумінню та повазі між групами. Цього можна досягти шляхом сприяння програмам культурного обміну та ініціативам, що заохочують міжкультурний діалог і співпрацю.

Вирішення конфліктів є одним із фундаментальних підходів, які використовуються в психології миру для вирішення регіональних конфліктів. Розв'язання конфлікту – це коли окремі особи або групи беруть участь у діалозі та переговорах, щоб вирішити розбіжності та знайти взаємовигідні рішення. Вирішення конфліктів може застосовуватися на індивідуальному та суспільному рівнях і може ефективно вирішувати регіональні конфлікти шляхом сприяння взаєморозумінню та співпраці.

Отже, перспективи вирішення регіональних конфліктів в майбутньому визначатимуться спільними зусиллями міжнародної спільноти, місцевих лідерів та громадянського суспільства. Історія показує, що при належних умовах та відповідальному підході існують можливості для досягнення миру та стабільності в регіонах, які довгий час перебувають у конфлікті.

По-перше, комплексний підхід передбачав би одночасне укладання кількох мирних угод із залученням регіональних партнерів, але зобов'язання можуть включати постійне регіональне суперництво та ймовірність упущення ключових факторів, таких як поставки зброї, які також вимагають міжнародних заходів.

По-друге, тактичний підхід мав би зосередити зусилля на регіональному рівні, щоб безпосередньо вплинути на безпосередній розрахунок витрат/вигод воюючих сторін щодо мирного вирішення конфлікту, але зазвичай цього було б достатньо лише як проміжний захід. По-третє, стратегічний підхід буде націлений на певні економічні та політичні мережі, які є ключовими для збереження комплексу регіональних конфліктів, але більшість організацій ще не орієнтовані на концептуалізацію та впровадження цієї форми втручання.

Нарешті, можна було б сприяти створенню мережі акторів (тобто аналогічних мережам, які підтримують війни), спрямованих на розбудову регіонального миру, але це також залишається досить спекулятивним підходом, якому наразі бракує інституційного джерела.

Можна було б розумно припустити, що регіональні конфлікти в ідеалі вимагали б регіональної форми втручання міжнародної спільноти. Інтуїтивно зрозуміло, що якщо проблема «регіональна», то й запропоноване рішення має бути «регіональним». Але що це насправді означало з точки зору політики та практики досі? На жаль, політичне планування рідко виходить за рамки державно-центричних підходів, які не в змозі конкретно націлитися на політичні та економічні мережі, які часто підтримують комплекси регіональних конфліктів. Хоча, визнавши, що санкції проти Ліберії були необхідні для вирішення конфлікту в сусідній Сьєрра-Леоне, ООН показала деякі ознаки стратегічної адаптації в цьому відношенні. Тим не менш, перешкоди для кращого формування політики в майбутньому виявляються як концептуальними, так і інституційними. Ґрунтовні емпіричні дослідження та критичний аналіз політики повинні досліджувати регіональні виміри сучасних конфліктів, а організації також повинні досліджувати шляхи включення нових ідей щодо динаміки транскордонних конфліктів у бюрократичні апарати, які зазвичай уже структуровані відповідно до портфелів окремих країн. Міжнародний «поділ праці» для втручання можна

концептуалізувати в термінах континууму, з універсалізмом і односторонністю на протилежних полюсах.

У більшості випадків участь регіональних організацій і коаліцій охочих опинилася б десь між цими двома крайнощами. Хоча це правда, що регіональні організації та коаліції бажаючих можуть відігравати конструктивну роль (наприклад, INTERFET у Східному Тиморі), загалом передача основної відповідальності за здійснення миротворчих операцій від ООН також загострила глобальну нерівність. Ця тенденція призвела до того, що один із учасників дискусії назвав «миротворчим апартеїдом» — далеко не ідеальною ситуацією для будь-кого, кого турбує доля розтерзаних війною країн, що розвиваються. Тим не менш, регіональні організації та коаліції бажаючих часто можуть відігравати додаткові ролі в рамках існуючої системи ООН для підтримки міжнародного миру та безпеки. Навпаки, односторонність, прикладом якої є вторгнення США в Ірак, може зрештою загрожувати підризом інституційних і нормативних основ самої міжнародної системи [39].

ВИСНОВКИ

У ході виконання магістерської роботи були проведені дослідження, спрямовані на розкриття особливостей та специфіки регіональних конфліктів. Основною метою було ретельне вивчення взаємодії етнокультурних чинників і їхнього впливу на безпеку у двох регіонах світу.

Аналіз основних сфер цивілізаційного впливу у секторі регіональної безпеки дозволив виявити ключові зв'язки між культурними та цивілізаційними факторами та виникненням конфліктів. Особлива увага була приділена вивченню релігійних, ідентичнісних та історичних аспектів, які можуть впливати на безпекову ситуацію в конкретних регіонах.

У роботі було проаналізовано та визначено сутність та особливості цивілізаційного виміру, що полягає у взаємодії та впливі різних цивілізацій на регіональні конфлікти. Важливим етапом дослідження було ретельне вивчення ролі релігій, ідентичності та історичних факторів у формуванні конфліктних ситуацій. Визначення сутності цивілізаційного виміру, що полягає в збагаченні наукового підходу до розуміння природи конфліктів. Це вивчення не лише виявило важливі зв'язки між різними культурами, але й підкреслило необхідність розвитку стратегій, спрямованих на забезпечення взаєморозуміння та співпраці між різними цивілізаціями для забезпечення стабільності та миру у регіональному контексті.

На основі аналізу основних сфер цивілізаційного впливу стало очевидним, що різні культурні та цивілізаційні особливості можуть мати подвійний характер, виступаючи як чинник стабільності, так і причину конфліктів. Релігійні переконання, ідентичність та сприйняття історії можуть грати ключову роль у формуванні складного та різноманітного образу регіональної безпеки.

З одного боку, спільні культурні цінності та цивілізаційні особливості можуть сприяти встановленню взаєморозуміння та співпраці між різними групами та націями, сприяючи стабільності та взаємному довір'ю. З іншого боку, розбіжності в релігійних переконаннях, ідентичності чи сприйнятті історії можуть породжувати конфліктні ситуації та напругу, що має потенційно великі наслідки для безпеки у регіональному контексті.

Такий мозаїчний образ свідчить про необхідність комплексного підходу до розуміння факторів, що впливають на регіональну безпеку. Забезпечення стабільності вимагає не лише управління конфліктами, а й активного сприяння спільному розвитку та взаєморозумінню різних цивілізацій, щоб забезпечити спільний, гармонійний розвиток у регіоні.

Особлива увага приділялася ролі релігійно-культурного чинника у формуванні конфліктів. Дослідження підкреслило, що вплив релігії та культури може бути ключовим для розуміння походження та розвитку регіональних конфліктів. Вивчення різних аспектів культури та цивілізаційних особливостей дозволило виявити їхній вагомий внесок у зародження та ескалацію конфліктів.

На основі аналізу основних сфер цивілізаційного впливу стало очевидним, що різні культурні та цивілізаційні особливості можуть мати подвійний характер, виступаючи як чинник стабільності, так і причину конфліктів. Релігійні переконання, ідентичність та сприйняття історії можуть грати ключову роль у формуванні складного та різноманітного образу регіональної безпеки.

З одного боку, спільні культурні цінності та цивілізаційні особливості можуть сприяти встановленню взаєморозуміння та співпраці між різними групами та націями, сприяючи стабільності та взаємному довір'ю. З іншого боку, розбіжності в релігійних переконаннях, ідентичності чи сприйнятті історії можуть породжувати конфліктні ситуації та напругу, що має потенційно великі наслідки для безпеки у регіональному контексті.

Такий мозаїчний образ свідчить про необхідність комплексного підходу до розуміння факторів, що впливають на регіональну безпеку. Забезпечення стабільності вимагає не лише управління конфліктами, а й активного сприяння спільному розвитку та взаєморозумінню різних цивілізацій, щоб забезпечити спільний, гармонійний розвиток у регіоні.

Особлива увага приділялася ролі релігійно-культурного чинника у формуванні конфліктів. Дослідження наголосило на тому, що вплив релігії та культури може виявитися визначальним для розуміння походження та розвитку регіональних конфліктів. Аналіз різних аспектів культури та цивілізаційних особливостей дозволив виявити їхній значущий внесок у зародження та ескалацію конфліктів.

Релігійні переконання, культурні норми та цінності можуть визначати ідентичність та світогляд різних груп населення. Взаємодія різних релігійних та культурних груп може призводити як до взаєморозуміння і гармонії, так і до конфліктів і напруги. Важливо розглядати ці фактори в контексті їхнього взаємодії та впливу на динаміку регіональних конфліктів.

Отже, релігійно-культурний чинник виступає не лише як важливий компонент культурного розвитку, але й як потенційний каталізатор чи миротворчий чинник у регіональних відносинах. Врахування цього аспекту є ключовим для розуміння та прогнозування розвитку регіональних конфліктів.

Порівняння індо-пакистанського та арабо-ізраїльського конфліктів здійснилося з метою розкриття специфіки несекуляризованих регіонів, де релігійні та культурні чинники виявляють значний вплив на політичні та соціальні процеси. Розгляд цих конфліктів дозволяє краще зрозуміти, як релігійні розбіжності та культурні особливості можуть стати каталізаторами або причинами напруги в регіонах, де вони мають величезне значення.

В індо-пакистанському та арабо-ізраїльському контекстах, релігійні аспекти стали ключовими факторами у формуванні конфліктів. Враховуючи, що ці регіони характеризуються значним різноманіттям релігійних та

етнічних груп, важливо розуміти, як ці різноманітність та взаємодія можуть впливати на політичну стабільність та безпеку.

Аналіз індо-пакистанського та арабо-ізраїльського конфліктів допомагає висвітлити та зрозуміти специфічні риси регіонів, де релігійна та культурна взаємодія стає важливим фактором формування конфліктів та визначення подальших шляхів їх вирішення.

Продовжуючи дослідження, важливо розглядати роль різних аспектів культури та цивілізаційних особливостей у зародженні та розвитку регіональних конфліктів. Різноманітність культурних та релігійних вірувань, а також особливостей між ідентичностями може призводити до виникнення напруги та непорозумінь.

Порівняльний аналіз індо-пакистанського та арабо-ізраїльського конфліктів дозволяє виявити спільні та відмінні риси в їхньому розвитку, а також визначити основні труднощі у процесі їх вирішення. Розуміння цих особливостей має важливе значення для розробки стратегій превентивного міжнародного взаємодії та забезпечення регіональної стабільності.

На основі отриманих результатів були розроблені варіанти залучення культурно-релігійних інституцій в регіональні конфлікти. Запропоновані стратегії враховують важливість діалогу, підтримки та співпраці між різними групами та цивілізаціями для досягнення миру та стабільності.

Надані практичні рекомендації для міжнародних та місцевих організацій щодо побудови ефективних стратегій превентивного міжнародного взаємодії та регіональної стабільності становлять значний внесок у практику вирішення конфліктів. Ці рекомендації враховують не лише політичні та економічні аспекти, але і важливість культурно-релігійних чинників у формуванні миру та взаєморозуміння у регіональному контексті.

На основі отриманих результатів були розроблені конкретні стратегії залучення культурно-релігійних інституцій в регіональні конфлікти. Враховуючи важливість цих інституцій у формуванні та впливі на

громадське мислення, запропоновані стратегії спрямовані на підтримку діалогу, співпраці та взаєморозуміння між різними групами та цивілізаціями.

Стратегії враховують необхідність створення платформ для відкритого обговорення релігійних та культурних питань, сприяючи розвитку спільних цінностей та взаємного поваги. Також вони акцентують на підтримці ініціатив, спрямованих на спільні проекти та програми, які сприяють побудові позитивних міжконфесійних та міжкультурних відносин.

Ці стратегії також розглядають можливість створення механізмів для врегулювання конфліктів на релігійній та культурній основі, використовуючи посередництво культурних лідерів та релігійних діячів. Важливим елементом є підтримка освітніх ініціатив, спрямованих на підвищення рівня свідомості та розуміння різноманіття культур та релігій.

Для попередження регіональних конфліктів важливо акцентувати на декількох ключових напрямках. По-перше, необхідно активно сприяти діалогу та взаєморозумінню між різними регіонами, спрямовуючи їх на дипломатичне вирішення конфліктів. Важливим є також розвиток обмінів культурними та освітніми делегаціями для покращення взаєморозуміння.

Другий напрямок полягає у поширенні культурної та релігійної толерантності. Розробка та впровадження програм, спрямованих на підвищення рівня толерантності та взаємоприйняття, може допомогти створити позитивне середовище для вирішення конфліктів.

Додатково, важливо створювати механізми для примирення. Розгляд можливості створення міжнародних посередницьких організацій та залучення нейтральних країн та міжнародних організацій може сприяти мирному вирішенню суперечок.

Нарешті, для запобігання регіональних конфліктів важливо звертати увагу на проблеми дискримінації та нерівності. Розвиток політики, спрямованої на запобігання етнічній, релігійній чи культурній дискримінації, може сприяти побудові більш справедливих та стійких суспільств.

Остаточні стратегії розробляються з урахуванням контексту конкретного регіону та характеристик його конфліктів, з метою створення ефективних інструментів для побудови миру та стабільності через взаємодію культурно-релігійних інституцій.

Висновки цієї магістерської роботи також відкривають можливості для подальших досліджень у галузі конфліктології та міжнародних відносин. Зазначені аспекти культурного та релігійного впливу на регіональні конфлікти висвітлюють необхідність подальшого удосконалення стратегій превентивної діяльності та врегулювання в конфліктних областях.

Окрім того, виокремлені пропозиції щодо залучення культурно-релігійних інституцій в регіональні конфлікти можуть слугувати початковим пунктом для подальшого практичного втілення та розвитку стратегій залучення релігійних лідерів та груп до мирного вирішення конфліктів.

У кінцевому підсумку, дана магістерська робота вносить внесок у розуміння та управління регіональними конфліктами. Здобуті результати створюють підґрунтя для розвитку ефективних стратегій протидії конфліктам та побудови стабільних відносин у різних регіонах світу.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Конференція ОБСЄ Роль релігії та переконань у сучасному демократичному суспільстві: пошук шляхів протистояння тероризму та екстремізму. Баку, Азербайджан, 10-11 жовтня 2002
URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/f/42583.pdf>
2. Apple M. W. Official Knowledge: Democratic Education in a Conservative Age. New York, NY: Routledge, 1993
3. Arab Israeli Peace Agreement. 1993. URL: <https://www.britishpathe.com/video/arab-israeli-peace-agreement>
4. Aronson S. Israel's Security and the Holocaust: Lessons Learned, but Existential Fears Continue. Israel Studies. 200914: 65-93.
5. Article 370: China says opposed to Ladakh as Union Territory (2019). India Today. URL: <https://www.indiatoday.in/india/story/china-reaction-jammu-kashmir-article-370-1577915-2019-08-06>
6. Ayoob M. Was Huntington Right? Revisiting the Clash of Civilizations. Insight Turkey. 2012. 14, 1-11.
7. Barnett M. Culture, Strategy and Foreign Policy Change: Israel's Road to Oslo. European Journal of International Relations. Vol.5. 1999. N 1. P.5-36
8. BBC. Yasser Arafat 'May have been Poisoned with Polonium'. 2021. URL: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-24838061>
9. Bieber F. The Conflict in former Yugoslavia as a «Fault Line War»? Testing the validity of Samuel Huntington's «Clash of Civilization» Vol. III. 1999. N° 1. P. 33-48
10. Berger P. L., Huntington, S. P. 2002. Many Globalizations: Cultural Diversity in the Contemporary World. Oxford: Oxford University Press.
11. Bilateral and Multilateral Relations of the Holy See (Bilateral relations of the Holy See as of 2003). URL: http://www.vatican.va/news_services/press/documentazione/documents/corpo_diplomatico/corpo-diplomatico_stati_elenco_en.html

12. Blevins B. E., Salinas, C. S., and Talbert, T. L. Critical historical thinking. Enacting the voice of the other in the social studies curriculum and classroom. 2015. 71–90.
13. Bowen J. R. Religions in Practice, 7th revised edition. New York: Routledge, 2018. 284 p.
14. Brzozowski A., and Szczepański, G. Ku Współczesności. Dzieje Najnowsze 1918-2006. Podręcznik do Historii dla Klasy I Szkół Ponadgimnazjalnych. Warszawa: Wydawnictwo Piotra Marciszuka Stentor. 2012
15. Burda B., Halczak, B., Józefiak, R. M., Roszak, A., and Szymczak, M. Historia. Część 2. Historia Najnowsza. Podręcznik dla Szkół Ponadgimnazjalnych. 2012
16. Caplan N. The Israel-Palestine Conflict: Contested Histories. Hoboken, NJ: John Willey & Sons. 2020
17. Chapman C. Whose Promised Land? The Continuing Crisis over Israel and Palestine. 2002
18. Conciliar Document Declaration on Religious Freedom Dignitatis Humanae no. 1, 2. Accessed November 8, 2016. URL: http://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651207_dignitatis-humanae_en.html
19. Cook J. Israel and the Clash of Civilizations: Iraq, Iran and the Plan To Remake the Middle East. London: Pluto Press. 2008
20. Crawford K. A., and Foster, S. J. War Nation Memory: International Perspectives on World War II in School History Textbooks. Charlotte/ 2008
21. Declaration on the relation of the church to non-christian religions nostra aetate proclaimed by his holiness pope paul vi on october 28, 1965. URL: https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_en.html
22. Dolecki R., Gutowski, K., and Smoleński, J. Po Prostu Historia. Szkoły Ponadgimnazjalne. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne. 2012
23. Dowty A. Israel/Palestine, 4th Edn. Cambridge: Polity Press. 2017

24. Dumper M. The Politics of Sacred Space: The Old City of Jerusalem in the Middle East Conflict. Boulder Colo.: L. Rienner. 2002
25. Said E. "Orientalism." 2001. 511 c.
26. Fairclough N. Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research. London: Routledge. 2003
27. Fairclough N. Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press. 1992
28. Ferguson N. Civilization: The West and the Rest. L.: Allen Lane, 2011. 402 p.
29. Fox J. Civilizational, religious, and national explanations for ethnic rebellion in the post-cold war middle east. Jewish Political Studies Review, 13(1/2), 177–204. URL: <http://www.jstor.org/stable/25834507>
30. Fuentes C. Huntington, and the Mask of Racism. New Perspectives Quarterly. 2004
31. Galtung J. Peace by peaceful means. 1996 URL: https://chesseyou.files.wordpress.com/2017/08/johan_galtung_peace_by_peaceful_means_peace_andbookzz-org.pdf
32. Geopolitics: An Introductory Reader / Ed. by Jason Dittmer, Jo Sharp. L.: Routledge, 2014. 386 p.
33. Gulliver T. Immigrant success stories in ESL. 2010. 725–745
34. Hagee J. Jerusalem Countdown. Lake Mary Fla.: FrontLine. 2006
35. Halter S. A., Clarke, J.. America alone: The neo-conservatives and the global order. Cambridge; New York: Cambridge University Press. 2004
36. Herzl T. The Jewish State: An Attempt at a Modern Solution of the Jewish Question. New York: American Zionist Emergency Council. 1946
37. Hinnebusch R. The International Politics of the Middle East. Manchester: Manchester University Press. 2003
38. Huntington S. P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York: Simon & Schuster. 1996
39. Huntington S. P. Who Are We? - The Challenges to America's National Identity. New York: Simon & Schuster. 2004
40. Ignatieff M. "Blood and Belonging: Journeys into the New Nationalism."

41. Interim National Security Strategic Guidance. The White House. Washington. 2021. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/03/NSC-1v2.pdf>
42. Jewish Voice for Labour. 2021. URL: <https://www.jewishvoiceforlabour.org.uk/article/textbooks-altered-line-by-line-at-uk-lawyers-for-israels-behest/>
43. John W. Dower. War Without Mercy: Race and Power in the Pacific War
44. Kaplan R. D. The Coming Anarchy. *The Atlantic Monthly*. February 1994. URL: <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1994/02/the-coming-anarchy/304670/>
45. Katz G. Secularism, and the Imaginary Polemic of Israeli Intellectuals. 2008
46. Khalidi, R.. Palestinian Identity. The Construction of Modern National Consciousness. 2010
47. Kimmerling B. Palestinians: The Making of a People. Cambridge: Harvard University Press. 1993
48. Kłaczek J., Zielińska A. Zrozumieć Przeszość. Dzieje Najnowsze po 1939 Roku. Podręcznik do Historii dla Liceum Ogólnokształcącego i Technikum. Warszawa: Nowa Era. 2012
49. Kopelowitz E.. Religious Politics and Israel's Ethnic Democracy. 2010
50. Korecki Z. Military Logistics during Operations on African Territory under the EU Flag. Ústí nad Labem: Private Autonomy, o.s. 2010
51. Kozłowska Z. T., Unger I., Zajac S.. Historia. Poznajemy Przeszość. Dzieje Najnowsze. 2012
52. Kramer M. Arab Nationalism: Mistaken Identity. 1993
53. Lebanon-Israel: The «July war» from a Human Rights Perspective. *Nouveaux Droits de l'Homme* in partnership with «L'Association Libanaise pour l'Education et la Formation» URL: <https://alefliban.org/publications/the-july-war-from-a-human-rights-perspective/>

54. Lewis B. The Roots of Muslim Rage. The Atlantic; Sep 1990; 266, 3. P. 47-60.
URL: https://pages.pomona.edu/~vis04747/h124/readings/Lewis_roots_of_muslim_rage.pdf
55. Lightfoot L. Serious Concerns : UK Education Row as Israel-Palestine. 2021.
URL: <https://www.theguardian.com/education/2021/jun/08/uk-history-education-row-israel-palestine-textbooks-pulled>
56. Michlic J. “Anti-semitism in contemporary Poland. Does it matter? And for whom does it matter?,” in Rethinking Poles and Jews. Troubled Past, Brighter Future. 2007. 155–170.
57. Mishal S., Sela A. The Palestinian Hamas: Vision, Violence, and Coexistence. 2006
58. Morris B. Making Israel. Ann Arbor: University of Michigan Press. 2007
59. Morris B. Righteous Victims: A History of the Zionist-Arab Conflict, 1881-2001. New York: Vintage Books. 2001
60. Mozaffari M. What is islamism? History and definition of a concept. 2008
61. Nasser, R., and Nasser, I.. Textbooks as a vehicle for segregation and domination: state efforts to shape Palestinian Israelis’ identities as citizens. J. Curric. 2008. 40, 627–650.
62. Official records of the second session of the General Assembly. Supplement No. United Nations Special committee on Palestine. Report to the General Assembly. Volume 1. 1947.
URL: <https://web.archive.org/web/20120603150222/http://domino.un.org/unispal.nsf/9a798adbf322aff38525617b006d88d7/07175de9fa2de563852568d3006e10f3?OpenDocument>
63. Osborn D. Constructing Israeli and Palestinian identity: a multimodal critical discourse analysis of world history textbooks and teacher discourse. 2017
64. Palmer E. H. History of the Jewish Nation: From the Earliest Times to the Present Day Piscataway. 2002

65. Perrin D. "Citizenship struggles in the Maghreb," in Routledge Handbook of Global Citizenship Studies, eds E. F. Isin and P. Nyers (New York, NY: Routledge). 2014. 231–239.
66. Podeh E. The Arab-Israeli Conflict in Israeli History Textbooks, 1948-2000. Westport, WA: Bergin and Garvey. 2002
67. Press Briefing by NATO Spokesman James Appathurai 13 Sep. 2006 https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_22455.htm?selectedLocale=en
68. Resolution of the General Assembly 181 adopted on the report of the AD HOC committee on the Palestinian question URL: <https://www.un.org/unispal/data-collection/general-assembly/>
69. Said E. W. Orientalism. New York, NY: Vintage Books. 1994
70. Said E. W., Hitchens, C. Blaming the Victims. Spurious Scholarship and the Palestinian Question. London: Verso. 2001
71. Samuel P. Huntington. "The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order."
72. Schnell I. Israeli Geographers in Search of a National Identity. 2006
73. Sen A. Identity and Violence: The Illusion of Destiny (Issues of Our Time) N.Y.: WW Norton & Co, 2007. 240 p.
74. Shanhav, Y. 2008. "History Begins at Home. Postzionism: A Reader". In Silberstein, L. J. New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.
75. Silvestri, S. Euro-Mediterranean Relations: Beyond the Clash of Civilizations? Conference Papers - International Studies Association. 2006
76. Strycharz, J.. Polski Rynek Książek Szkolnych a Interwencja Poprzez Program Cyfrowa Szkoła. URL: https://ngoteka.pl/bitstream/handle/item/378/strycharz_Rynek%20ksi%C4%85%C5%BCek%20szkolnych%20i%20cyfrowa%20szko%C5%82a_final.pdf?sequence=1
77. Telhami S. The Stakes: America and the Middle East. Boulder, CO: Westview Press, 2002. 204 p.

- 78.The Avalon Project. 1947. UN General Assembly Resolution 181. URL: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/un/res181.htm>,
- 79.The Independent. Distribution of GCSE Textbooks on Israeli-Palestinian Conflict Paused Over ‘Dangerously Misleading’ Claim. 2021. URL: <https://www.independent.co.uk/news/education/education-news/pearson-gcse-textbook-israel-palestine-b1826074.html>
- 80.The india-pakistan question . UN Resolution of 14 March 1950 [S/ 1469] URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/064/93/PDF/NR006493.pdf?OpenElement>
- 81.The OSCE Uniquely Qualified for a Conflict-Prevention Role . URL: <http://www.conflict-prevention.net/>
- 82.UN Documents for Jammu and Kashmir (2021). Security Council Report. Independent. Impartial. Informative. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/jammu-and-kashmir/>
83. UN Resolution of 21 April 1948. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/047/72/PDF/NR004772.pdf?OpenElement>
- 84.UN Resolution of 30 March 1951. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/072/10/PDF/NR007210.pdf?OpenElement>
- 85.UN Resolution of 23 December 1952. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/083/35/PDF/NR008335.pdf?OpenElement>
- 86.UN Security Council Resolution 1701: The situation in the Middle East1701. 2006. URL: <https://peacemaker.un.org/israellebanon-resolution1701>
- 87.United Nations. Official website. URL: <https://www.un.org/en/>
- 88.Wagner, W., Kello, K., and Sakki, I.. Politics, identity and perspectives in history textbooks in The Colonial Past in History Textbooks. Historical and Social Psychological Perspectives. 2018. 31–50

89. Where the Parish Doors Have Closed ... and Opened. Center for Applied Research in the Apostolate (CARA) at Georgetown University. February 22, 2019. Accessed May 02, 2019. URL: <http://nineteensixty-four.blogspot.com/2019/02/where-parish-doors-have-closed-and.html>.
90. Wiseman A.. Contrasting images of Islam and Arab societies in western secondary textbooks in Comparative Perspectives on School Textbooks. Analyzing Shifting Discourses on Nationhood, Citizenship, Gender, and Religion. 2021